

BOŽENA NĚMCOVÁ

POVÍDKY

I

KNIHOVNA KLASIKŮ

Československý spisovatel

Praha 1951

BÝVÁ TO OBYČEJ V NAŠÍ I MNOHÉ JINÉ ZEMI, ŽE z venkova, zvláště z malých městeček, posílají se děvčata sotva dospělá do velkých měst, aby zde jsouce v službě naučily se rozličným způsobům, aby nabyly zkušenosti a snad i jak se říká štěstí své zde našly. Měšťané nemají příčiny stěžovati si na tento obyčej; spíše ale mohl by sprostý otec prozřetelný a matka pečlivá, znajíce křehkosti pohlaví svého, pochybovati o tom, zdali jest prospěšné neostražitou dcerku poslati do města, kde osudy lidské velmi rozličně se splétají, kde na sprosté srdce tisícere pokušení číhá, kde život pospolitý podobá se valnému proudu, na němž člun malé osoby snadno ve víru bývá zachvácen. K takovému rozjímání ale nedospěl ještě lid venkovský a mnohý tatínek s marnou libostí mluví o známotech dcery své ve Vídni a maminka chlubí se s prstýnkou a pěknými šaty a rozličnými dary mazílka svého, a jak prý již pěkně mluví po německu a po panskou se chová, když někdy přichází na svátky.

Podobné smýšlení panovalo i v městečku T. Jmenuje se městem sice; ale jen toto jméno a pak seřazení domků rozeznává je od vsí. Jako na vsích žijí se lid rolnictvím, a jak se praví, když sedláci jsou na poli, není žádného měšťana doma. Menší hospodáři provozují též, když pole je nevolá, nějaké řemeslo. Mezi zámožnějšími gruntovníky byl zde Bartoš, muž vážený, dobrý hospodář a soused upřímný. Jeho statek byl na konci města a tím měl více podobu statku zcela selského: stavení bylo prostranné a tak spořádané, jak bývají dvory panské, byť i nebylo tak velké. Ku cestě byly dvě zahrádky ne sice cizím kvítím se honosící; ale růže, karafiáty, isop, šalvěj, levandule, balšámek,

lilie, pivoňky a jiné letní kvítí se zde nacházelo, i po jarních byly ještě památky a pozdních naděje; mezi těmi ale kuchyňské rostliny se vypínaly, jako by chtěly říci: to jest pro nás, vy voničky jste jen ledaco; ale my, česnek, cibule, kopr, pažitka, okurky a my jiné, my jsme zde doma. Bylo ale vidět v těchto zahrádkách, že zde dohlíží a panuje mysl cílá a ruka pilná, ne z rozkazu, ale z libosti zde pořádek udržující. Mezi těmito zahrádkami vedla cesta dlažděná do dveří uprostřed stavení; byly to jen obyčejné dvěře, jimiž se vešlo v síň klenutou. Na levé straně byla kuchyň a čeledník čili světnice společného jídla a práce, na druhé straně pak zvláštní světnice hospodářova a vedle menší světnička, jíž ale komora říkali. Vedle kuchyně bylo vidět dvěře do sklepa a vedle šlo se na dvůr, kdež teprva statek dal se přehlédnouti. Naproti na kopečku, na průvěži stála stodola a sejkpa a po bocích ku bytu táhly se nižší stavení a sice nejbližší ku stodole kolny po obojí straně pro uchování rozličného náčiní a strojů, dále na jedné straně malá stáj pro dobytek vepřový, pak větší pro ovce, pak pro dobytek hovězí, vedle pak stáj pro píci zelenou. Na druhé straně bylo staveníčko o trojím patře, nejhornější pro holuby, prostřední pro slepice, při zemi pak pro husy a kačeny, vedle konírna a komora pro pacholka a skotáka. Takto byla ohraděna čtverstranná podlouhá prostora; na prostředku pak naproti chlévům bylo ohraděné hnojiště, dobře nastlané slámou, po němž dvanáct kusů hovězího se procházelo neb ležíc přežvykovalo. Před bytem pak stála pumpa a od ní táhly se čisté žlaby k napájení dobytka. Z obojí strany byly pak vrata a u východních vrat byla boudka pro psa, jenž ale pečlivě po dvoře se procházel. Ze všeho vysvívalo, že Bartoš nejen zámožný sedlák, nýbrž i rozumný a pořádný hospodář, i že takovým i jeho otec a děd býval, jenž prý byl tento dvůr tak, jak jest, vystavěl i ty lípy kolem stavení sám byl nasázel, ježto nyní stínem

a vůní květovou občerstvují nedělního času hovící sobě pod nimi čeládku a sousedy ku rozprávce docházející. Rádi chodívají k Bartošovic hospodáři, poněvadž on jest souseď přívětivý, zkušený a zvláště o hospodářství umí dobře raditi. Hospodyně méně se vyskytaly, poněvadž Bartoš jest již dávno vdovcem, zato ale děvčat v neděli po poledních službách Božích skvívalo se tolik v své panenské kráse a poupátkové bujnosti, že by měšťák, jenž nevidívá než jen strojené vnady, lživé mravy a naučené způsoby i neslyšívá než dávno rozmyslené, přezvykané otázky, na něž žádná odpověď se neočekává, jsouc dávno předvídaná, že by pravím měšťák nevěděl kam hleděti dříve, a kdyby voliti měl, že by nemohl se rozhodnout: to ale jisto, že by poznáv zde svatost panen, zastydl by se za soběckou chtivost, jenž vyčíhává sobě v každé děvě obět svou. Po-cítíš, měšťáku, jakou moc má prostota, jenž nezná rozkoše bez lásky vzájemné, a jak ostudné jest děliti je od sebe. Děvčata na besedě u Bartošovic jsouc živé rukojemství naděje, že pokolení naše zachovává ještě mnohé poupě budoucnosti schopné. Mezi těmito děvčaty brzo rozeznal bys Barušku, dceru Bartošovu, ne pak pro větší krásu neb šperk, nýbrž jen tím, že ona, jsouc doma, všem rovně chce přívětivostí a ochotností svou dokázati, že jsou její milí hosté a přítelkyně, a proto ovšem pohyblivější a takřka všudybylka pozorovateli více bývá na očích. Jestí ta Baruška čiperné děvče, v jejím černém oku velkém plane bystrý hled, ale tak sebe jistý, tak krotký, že čím více k sobě láká, tím více od sebe odráží a naopak, čím více zdá se vítězným a hrdým, tím více srdce zajímá. A ta řasa na víčkách a to obočí tak shoduje se s tím klenutým, takřka průsvítavým čelem, a ten vtipný nosíček a ta bradička kulatá a mezi nima čisté, zdravé rty s vonným dechem, přes stejné malé čisté zoubky vanoucím, a ty plně jadrné tváře a k nim příslušící ostatní tělo bujné prostřední výšky,

všecko spolčilo se k tomu, aby se mohlo říci: že Baruška jest jak náleží hezké, milé děvče, byť by nebyla takovou krásou, jako jmenují antickou; jenž myslím hodí se více bohyněm nežli našim děvčatům skutečným.

Avšak neméně jak v neděli mezi družkami svými milá jest Baruška i ve všední den při práci, buď na poli neb v kuchyni neb na dvoře: ona o čtvrté hodině ráno děvčecky budí a poslední, když všecko se již ulehlo, ohlíží se po stavení, zdali všecko v pořádku jest. Baruška je takřka anjel strážce statku Bartošova. Otec to ale také ví, a byť by svou lásku nedával najevo po měšťaku lichým mazlením, tím více ji dokazuje úplnou důvěru k dceře jediné, nejdražší pozůstalosti po milé manželce, jejíž památku tím hlavně ctí Bartoš, že ač v dobrém věku, již se neoženil více. Baruška jeho poklad, a kdo chce zachovati se Bartošovi, musí dříve zachovati se Barušce; Baruška jest jeho čest a jeho tajná chloubka, ba někdy, když ve společnosti v neděli trošku více přichýlil a jazyk počal předběhati povážlivosti, chlubil se veřejně říka: Kdo mou dceru chce dostati, ten musí býti jinačí chlapík nežli ten a ten; přitom jmenoval synky neb mladé hospodáře, jenž byli se ucházeli o ruku Baruščinu, a vykládal, jak je odbyl co nehodné takového pokladu. Tím ovšem mnohého urážel, a byť by i žádný proti němu nebyl povstal, tajili zášť svou v srdci a mnohý si pomyslíl: Pýcha předchází pád, nevyskej, až vyhráš, ženská křehké stvoření a štěstí lidské vrtkavé. K Barušce ale přece všickni chasníci chovali se zdvořile vědouce, že ona nevychloubá se s košíčky svými, ano vymlouvali ji v srdcích svých řkouce: Ona ještě nemyslí na vdávání; až přijde hodina její a ona sobě vyvolí, starý Bartoš nebude s to protiviti se vůli její. Přitom každý choval naději; neb Baruška s každým velmi přívětivě zacházela, takže když kdo mluvil s ní sám, domníval se, že on jest vyvoleným; teprv když viděl, jak chová se i k jiným, počal po-

chybovati, ač ovšem ne se odříkati. Jen jeden mládenec, soused Bartošův, jemuž po rodičích nedavno zemřelých připadlo hospodářství, ovšem ne velké, jež ale on velmi moudře a pilně obstarával, miloval Barušku tak čistě a s takovou vážností, že sám za nehodného se pokládal požádati o ruku její, byt by i předvídal, že by ani Bartoš ani Baruška jím nepohrdli. Jaroš, tak se jmenoval tento skromný citel Baruščin, za blahého se pokládal, když Baruška k němu tak se chovala, jak k těm bohatým synkům; avšak Baruška chovala se k němu důvěrněji nežli ke všem, ano tak, jak by vlastní její bratr byl. K němu sobě postěžovala, když ji potkalo něco nemilého, s ním se poradila, když něco v hospodářství se přihodilo, což nechtěla právě otci hned žalovati, poněvadž znala někdy prchlost jeho, od něho žádala pomoci v těch oněch případnostech, ovšem mnohokrát zas poslouživši jemu. Mnohý bohatý pomyslil sobě někdy, že by Jaroš byl snad milým Baruščiným; ale upokojil se tou myšlénkou: Vždyť pak by nechtěla toho nuzáka! Baruška ale vskutku nemyslela na vdávání, vždyť pak se jí zdálo, že je ještě děcko, že musí se ještě mnohému přiučít. Toto měla proto na mysli, poněvadž otec byl tak vždy mluvil dokládaje: „Musíš, holko, do města, abys poznala svět, však já ti objednáám místo, abys neměla se zle.“ Při takové řeči vždy bylo divně v srdci Barušce; neb ovšem žádala si poznati život městský, ale z druhé strany bylo jí líto opustit otce a to milé hospodářství a ty milé družky, i často řekla k sobě: Jak se já tam budu nemotorně chovat! Budou se mně vysmívat, ach, snad i vadit se se mnou! Ale doložila zase: Inu zato se něčemu přiučíš a pak musí býti přece v městě hezký život! A rok není tak dlouhý!

Blížilo se k sv. Václavu, hospodářství už počalo soustřeďovati se doma a noci přibývalo; i řekl jednou při obědě, při němž jak obyčejně jídávala veškerá čeládka a právě Baruška nejvíce posluhovala, hospodář a otec Bartoš: „Ba-

ruško, dostal jsem odpověď z města, nechej běhání a přečti ji zde všem; vždyť pak všech se to pozdaleku týká!“ Baruška vzala psaní a četla:

„Milý strýče! Dostal jsem Váš list, kde mne prosíte, abych vynášel pro Vaši dceru nějakou službu zde. Jest to pro mne divná věc; ale má paní řekla na to: Poněvadž Bartošovic dceři nezáleží na platu, nýbrž na přísném chování, tedy ji vezmu sama do služby za druhou panskou. Čiňte tedy, jak se vám líbí.

Váš krajan
Arthur Schlafitzcek“

Pro našeho čtenáře toto jméno ovšem stojí přečitatelné, ale Baruška na něm uvázla, nad čímž pozastavil se starý Bartoš kázaje, aby mu list ukázala. „Na mou pravdu,“ řekl, „to divné; já jsem na to nehleděl, věda, že to jest od Slavíčka. Víš jest to nebožky matky druhý bratranec, dali jej na studie, měl pak jura a nyní, jak slyšíme, jest velkým pánem. Inu jest to hezky, že on chce tebe vzítí ve službu, budeš přec aspoň u svých.

Věř, Baruško, já tě nerad dávám do služby; neb víš, že já jsem dobrý hospodář, že jsem rozmnožil, co jsem zdědil, i víš, že tvá matka pozůstavila tobě též toliko, co já mám, že tedy nemusíš sloužit, ale právě proto, Baruško, poněvadž máš býti dosti bohatou kdys hospodyní, žádám, abysi zkusila služebnictví; ovšem ale, Baruško, abysi poznala, jak se děje v domech panských.“ Baruška nato zprvu začervenala se a pak zbledla, děvčicky ale, jenž to viděly, počaly plakati řkouce mezi sebou: Ubohá Baruška, zde naše milá, přemilá paní, má sloužit! Inu, řekl pacholek, jestli více jí podobných paní, není co litovat, když pozná svět. Ale řekli nato všickni: Není na světě mnoho Barušek, kýž jest rok již otočen, kde se Baruška vrátí!

Brzo se to rozneslo po okolí, že Baruška přijde do služby

do velkého města. Rozličně to lidé posuzovali, jak se vůbec děje; mnohá řekla: Ba co ten Bartoš s tou dcerou zamýšlí? Chce jistě, aby se do ní ve městě zamiloval nějaký princ! Druhá pravila: Vždyť pak je naše Kačenka také tam a byly vždy spolu zadobře zde, budou i tam. Třetí prorokovala štěstí a čtvrtá neštěstí, pátá činila, jak by tomu nejlépe rozuměla, a usmívavě doložila: Však já bych uhodla, ale nechci hádat. Tak a podobně mluvily ženy, děvčata ale pravily: Což Barušce je snadno sloužit u tetičky, však ona by se nikde neztratila; ale škoda jest, že nebude celý rok mezi námi; za rok se může mnoho změnit. Hoši k tomu přisvědčili a tajně si každý něco ještě pomyslí, co neprosl.

Baruška ale chystala se, skládala prádlo a šaty své do truhličky a nebylo jí snadno vybrati. Přitom si řekla: Myslí by, že jsem žebračka, kdybych ty hadry vzala; a přitom zase by snad řekli, že jsem nádherná, že se to nehodí na děvče ve službě. Složila konečně, na čem se byla ostychavost a přirozená marnost v mysli její shodly. Bylo jí ale přitom teskno a mnohá tajná slza kápala s sebou do truhličky. Cítilo ale všecko, co živo bylo v hospodářství, že Baruška má odejít; ač vždycky srdečně se byla chovala k lidu i k tomu němému hovadu, nyní chtěla jako napřed vynahradiť všem, co jim nebude moci učiniti na příští dlouhý rok. Každé krávkě přilepšila, i té drůbeži a těm milým holubům. Hlídoň pes pak snad cítil, oč se jedná, a jako by chtěl co nejvíce užítí ještě přítomnosti její, nešel od ní, za patou ji všudy doprovázejí neb leže u nohou její. Domácí lid ale ji v myšlenkách vždy doprovázel, a čím se přibližoval den odjetí, tím více mrzeli se na starého, že to dobré děvče vyhazuje do světa ošemetného, ačkoli dobře věděli, že to činí otec z lásky k dceři dědičce své. Přišel pátek a Bartoš řekl k dceři: „Já pak, Baruško! Jsi-li hotová, zejtra bychom jeli do města.“ Odpověděla Baruška:

„Jsem hotová, otče“; ale stoupla jí slza velká do obojího oka. „Baruško!“ řekl otec, „pojede k tetičce a víš ti městští lidé rádi mají něco kloudného z kraje; vezmi nějakou husu, kačenu s sebou a kbelíček másla a sýra a vajec, a co sama rozumíš.“ Baruška dobře těm věcem rozuměla, Baruška vůbec byla děvče velmi důvtipné, a abychom to již napřed řekli, bylo to děvče o mnoho vzdělanější, nežli je mnoho nafiňtěných slečinek v městách. Byltě v T. mladý horlivý pan kaplan, jemuž byl Bartoš vzděláním ducha Barušky velmi prospěšně svěřil. Baruška věděla mnoho, cítem nesvedeným dosahovala ještě více a mnohá knížka jí byla dobře známá; ale jako učitel její byla i ona velmi skromná a nikdy nechlubila se tím, o čem soudila, že by měl každý člověk vědět i umět. Baruška měla ducha už probuzeného a schopnostem jeho jen nedostávalo se příležitosti zadost učiniti sobě. Z této strany cítila Baruška tajnou touhu po velkém městě, ale jinak ráda měla samotu v přírodě, jakou poskytuje život selský.

V sobotu už slunce zacházelo. Z velkého města hrnulo se mnoho lidu dílem na procházku, dílem ubírajíce se z práce, neb jdouce ještě po rozličném tovaru a zámyslu. Naproti dojíždělo množství rozličných vozů, ale jeden zvláště vábil na sebe zraky koljdoucích. Byla to obyčejná bryčka s jedním koněm a s jedním sedadlem. Zde seděl na straně náruční sedlák, asi padesátník dobře zachovalý, poněkud tučný a svalitý, oprat v jedné a bič v druhé ruce a na jazyku vždy hotové: hat! těhy! ou! běhy, vranko! a co s sebou přináší ta známá rozprávka jednostranná mezi vozkou a koněm. Vedle tohoto neustále pobízejícího sedláka sedělo děvče, u něhož marně celodenní jetí, slunce, vítr a prach, u něhož marně kroj a šátek přes hlavu snažil se zatajiti, že jest velmi hezké. Laskavý čtenář ví, že to jest Bartoš a Baruška dcera jeho, která má ve velkém městě

vstoupiti ve službu u pana strýčka; ale z diváků také by to byl mnohý rád věděl, kam to hezké děvče jede.

Ve velkých městách bývá jeden zvláštní druh diváků, ježto hezky vyšnořeni, jako na divadle se pohybující, zavěšeny mají rozličné skla, jichž se honem chápají, když pocítí nablízku ženštinu; ihned, jako by tenata byla ta skla, v nichž by uloviti chtěli ty zástěrky, je předstrčí lakotnému oku. Bylo to mhouření na Barušku; takového ptáčka už dávno neviděli, „když by ten sed na lep!“ pravil jeden; co ale druhý a třetí a ostatní doložil, toho nelze opakovati; nového nic nebylo, ty rozpustilé vtipky jsou tak přirozené lajdácké povaze, že vždy, všudy a všichni jimi prohozují. Baruška nevěděla, co se na ni tak dívají, i ohlížela se po sobě, po otci a po voze, myslíc, že snad něco jest v nepořádku, ale nevidouc ničeho, divila se velmi tomu zevlování; ba obávajíc se urknutí, sklopila oči, neohlížejíc se nikam, jen k otci pošeptala: „Copak asi ti tak na nás hledí?“ Bartoš ale řekl: „Ať si hledí!“ Vtom si ale vzpomněl, že neví, kam zajet. Zastavil tedy, vyhledal v kapse ceduličku a řekl k těm, ježto byli nejbližší: „Prosím vás, kdepak jest ta a ta ulice, ten a ten dům?“ Tu hned ozývalo se více hlasů, jeden tak, druhý jinak volal, že nebylo možná něco si vybrati z toho. Slyšíce pak nepředvídaný směsek a zmatek, dali se všichni do smíchu; i Baruška sama chutě se této nevinné hlouposti zasmála; ale Bartoš se tajně zlobil; a mrzutě švihna do koně, běhy! zahučel a vranka se opět rozhouřala. Jel Bartoš dále, ač nevěděl kam; myslel si pak: Počkám, až se budu moct zeptati sprostého člověka; s těmi nic zde není, to jsou jen halamy rozpustilé. Ale jako by byl četl v duši jeho, řekl jeden z nich: „Nehoršte se, já vás upřímně doprovodím až k tomu domu.“ Byl to mladý muž vysoký, štíhlý, s tváří podlouhou, vlasy dlouhými a vousy pěkně spořádanými. Hlas jeho byl zvučný, nezakalený a pohled dobrosrdečně čtverácký. Barušce líbila

se tato uslužná ochotnost i odpověděla se zdařilou slušností. Bartoš ale zakrabiv čelo nic neřekl, ti ostatní šviháci ale žertovně volali: Nevěřte, Baruško, tomu malří! Baruška, podívavši se mu do očí, věřila mu, ač přitom podívání, nevím proč, se zarděla; tomu však se divila, jak mohou věděti ti, že ona jmenuje se Baruška, zapomenula chudák, že stojí na truhličce psáno: „Baruška Bartošova“. Tomu však byla povděčná, že ví, že ten doprovoditel jest malří; neb jest úzko býti třeba jen na chvílku s člověkem, o němž docela nic nevíme. Baruška pošeptala otci: „Nesluší se, abychom toho pána nechali běžet vedle vozu, na voze pak nemámé místa. Snad abych slezla s vozu a šla s ním vedle vás.“ Bartoš neodpověděv zastavil vranku a Baruška slezla s vozu a šla s tím mladým pánem, čemuž byl tento velmi rád. Ten mladý pán byl ale čtverák; věděl on dobře krátkou cestu do té ulice; vida však, že děvče leze s vozu, že chce s ním jíti, bylo mu milé, aby prodloužila se cesta. Mladý pán přitulil se tedy blížeji, vzal Barušku za ruku, tiskl jí ruku; a Baruška v prostotě mravů nelíčených potiskla i jeho ruku, čímž mladý pán byl o svém vítězství přesvědčen. Baruška ale vidouc ten onen kostel, to ono značné stavení, přeptávala se co a jak, odkud, k čemu, i měl mladý pán nač odpovídati. Jeho těšily otázky a Barušku odpovědi a tajně počaly se měniti smýšlení jejich. Baruška přešla z povděčnosti v důvěru a mladý pán zponenáhla cítil na místě jistých záměrů úctu před panenským duchem zvědavým. Byl mladý pán sám zaražen, cíť tuto změnu v sobě, a proto nedivíme se, že konečně řekl k Bartošovi: „Zde jest ten dům, po kterém jste se byl tázal.“ S Baruškou to hrklo, když Bartoš zvolal konečně ou. Ach, pomyslela sobě, jak nás zde přijmou?

Zastavení vozu před domem vybídlo paní Slavíčkovou podívati se oknem, co by bylo. Ovšemže uhodla, co to za

vůz asi bude. Vidouc zdravé děvče, sprostě a čistě oblečené i předvídajíc, že Bartoš nepřijel prázdný, kázala kuchařce a panské, aby pomohly složit ty věci a truhličku té nové panské. Ty, zvláště kuchařka vrtěla hlavou, že má jíti posloužit té, která bude pod ní. Ale, doložila si v srdci, však si to vynahradíme! Všecko bylo uloženo, kde mělo býti; i Bartoš s Baruškou stáli už před milostpaní a panem Slavičkem strýcem. I řekl Bartoš po obyčejném pozdravení, nač pan Slaviček přívětivě poděkoval, přijav pracovitou ruku Bartošovu, asi v ten způsob: „Pane strýče! Jest to dávno, co jsme se neviděli; ale věru, mezi tisíci byl bych vás poznal podle rodu. Jak se to s námi podařilo! Vy jste pánem a já sedlákem, kdežto jsme co chlapi vždy spolu si hráli a se kamarádili; jak bych si byl pomyslíl tenkrát, že za čtyřicet let přivezu k vám to, co mám nejmilejší, tuto mou Barušku do služby!“ Odpověděl Slaviček: „Věru hezkou to máš dceru, Bartoši, (přitom pan Slaviček vzal Barušku za bradičku) a doufám, že pod vládou paní mé stane se co denně milejší; viz, Bartoši, toť jest má paní, tu ať Baruška poslouchá.“ Tím obrátil Bartoše k paní své, již onen ani nebyl pozoroval, i řekl hned Bartoš: „Nemějte mi za zlé, milostivá paní teto, že jsem vás ani nepozoroval! Jdi, Baruško, polib ruku milostivé paní!“ Ostychavě učinila tak Baruška a milostpaní doložila: „Musíš, holko, učit se způsobům, vy na vsi vyrůstáte jako plaňátka; ačkoli viděla jsem oknem, že sotva jsi dojela do města, už jsi přivedla sobě amanta. Či kdo byl ten švihák s těmi dlouhými vlasy? Hezký hoch! Inu služby to jináče nedělají. Já také nic proti tomu nemám, jen když se mi netoulají. Rozumíš, Baruško! Nyní jdi, svleč se a zeptej se po práci u kuchařky.“ Bartoš ale, ač mluvil s panem Slavičkem, uslyšel tato slova i řekl: „Milostivá paní, rače odpustiti, zítra jest neděle, rád bych provedl dceru, jenž zde ještě nebyla, po městě, dovolte jí zítra ještě svobodný den.“

Paní přivolila, ač doložila: „S prázdninami ovšem nezačíná se služba; ale budiž, přijďte si zítra pro ni, nyní ale ať jde a oznámí se s domácím lidem.“ Baruška stála již jako na uhlí, každé slovo jí přicházelo divné, každé bolestně vryvalo se v srdce; majíc se nyní odloučiti v té cizině, ježto se podobala srdci Baruščinému jako pustá, od otce, padla mu okolo krku hlasitě vzlykajíc. Bartoš ale, ač tajně cítil též neobyčejnou tesknost, pravil: „No, no, vždyť tě tu nenesdí!“ Milostpaní ihned doložila: „Bojí-li se vaše dcera lidojedů zde?“ Tím vzpamatoval se Bartoš i Baruška vzchopila se a pan Slaviček vymlouval řka: „Není divu, když dítě po prvé cítí se v cizině, avšak nebudeš zde, Baruško, v cizině.“ Nač řekla milostpaní: „Mazlit se s ní též nebudeme.“ Bartoše to už píchalo i řekl: „Prosím vás, rače mi, pane Slavičku, pověděti, zdali zde nablízku nějaká hospoda, abych mohl tam postaviti svého koně.“ Pan Slaviček podíval se na paní svou; ale ta nechťc rozuměti, zavolala na služku řkouc: „Ukaž tomu muži zde do hospody, ať jde Baruška s sebou, aby věděla, kde ostane; přijďte ale obě brzo nazpátek.“ Odešli všichni, Bartoš po cestě nic nepromluvil, leč na vranku, Baruška též ne, oba byli ale dosti zabraní v myšlénkách. Přišli na místo, Baruška opět počala vzlykati; ale Bartošovo slovo: dcero, buď moudrá! přivedlo ji k sobě; ještě více ale úsměšky doprovázející služby. Baruška byla v kuchyni a kuchařka počala vyptávat se po tisícérém, vedla ji pak do komory, kde budou spáti společně i kde mají uložené věci své, tázala se, co všecko má v té truhlici; Baruška otevřela ji, okazovala, i ráda chopila se té příležitosti, vezmouc pěkný šátek na krk, i řekla: „Prosím vás, přijměte ode mne tuto maličkost na přívítanou, i ráda se odsloužím i budoucně, když budete shovívati nezkušenosti mé.“ Cosi podobného dala a řekla Baruška i té druhé služce. Tím se Baruška jim aspoň tentokrát zachovala a za to jí, když se ulehly k spaní, vykládaly,

co a jak jest zde v domě, kdo panuje, jak se musí chovat, a podobně. Kdyby nebylo tma bylo, mohl vidět člověk, jak nad mnohým zarděla se Baruška, ale dobře, že bylo tma, byly by se nezkušené notně vysmály.

Přeplněna v duchu myšlénkami, nemohla Baruška usnouti, a když pak mladost zvítězila nad starostmi, divné sny ji sem tam unášely. Jak svítalo, probudila se pak dle obyčeje svého, tajně se přistrojila, i aby druhé neprobudila, tiše sedla na truhličce své a vzavši knížku s sebou doveženou četla v ní; tomu přivstání a tomu čtení pak probuzené služky velmi se usmívaly dokládajíce: „Ty budeš chtít sloužiti podle písma a ovšem za ranní vstávání budeš chtít dostati větší plat od paní!“ a vtom se do hlasitého smíchu daly. Baruška nevěděla, jsouc zaražena, nic jim na to odpovéděti, jen knížku odložila a pak za chvíli pravila: „Víte děvčata, že dnes mám ještě svobodný den a chci ho užiti, abych poznala hodně ten život městský.“ „Však jej ještě dosti poznáš“, smály se ony a pak počaly vykládati, kam má všudy jíti, co viděti a zkusiti. „Ovšem když půjdeš s otcem, neužiješ ani třetinu; inu později bude lépe!“ Baruška zase nevěděla odpovéděti, jen to bolestně cítila, že zde mezi soudružkami svými nebude možná jak doma s děvčaty sousedskými dorozuměti se; cítila, že svět její a těchto jest velmi rozličný. — Kvapila k otcí do hospody a zde takořka odpočala si zase stěsněná duše její, ba pohladění vranky bylo by postačilo urovnati mysl její.

Neděle byla. Nač Bartoš a dcera jeho byli by pomysleli dříve nežli na kostel? Zádost činíce pobožnosti i zvědavosti, pochodili mnoho kostelů, až pak ve hlavním chrámě upoutala mnohá krása ducha Barušky rozčilené. Už množství lidu svátečně oděného povznáší ducha nad všednost a každý svátek zdá se býti jasnější; a to i pro člověka městského, kde pro množství lidu vždy bývá takořka neděle; co teprv pro člověka venkovského! Baruška vidouc tu

ohromnou prostoru, ty štilhlé pilíře a to klenutí k nebi se pnoucí, cítila, kterak i jí se srdce šíří a klene se v chrám Páně. A mezi těmito zkamenělými city dávných věků jak libě vane živé slovo nadšeného kazatele, jak se upíná v myslích, jak zde co blesk rozmítá marné úmysly a jak rozhrívá ztvrdlé předsudky a zapuzuje mraky kalné chtivosti sobecké, člověk pomocí slova živého, slova vroucího vniká v hlubokosti bytosti své, cítí zde Boha a cítí se v Bohu. Jaká to pak shodlost povznešené mysli s hudbou oslavující a doprovázející služby boží. V takových okamžicích ovšem vzácných poznává člověk cítem, co jest modlitba, co náboženství. Baruška měla takovou dobu, a když už dávno byla vyšla z chrámu, vždy byla ještě plná duše její a v sebe obrácena, jako by tam byl svět mocnější nežli ten, jenž smysly naše vábí. Konečně ovšem vítězí tento svět skutečný. Bartoš vodil dceru svou po městě, avšak nevěda sám kde, co a jak, chodil za jinými; Baruška byla by pak se ráda po tom onom tázala, ale ostýchala se; otec však ještě méně měl chuti lidi otázkami zastavovati. Na štěstí našli dům, kde Kačenka Hlavsovic, též z T., byla v službě. Kačenka byla už dvě leta ve městě a dnes měla právě též prázdný den, i měla nesmírnou radost, že může s milou Baruškou se toulati. Tu ovšem nastala veselá doba. Bartoš pozval Kačenku, aby šla s nimi občerstviti se. Kačenka moudrá hned radila, aby si rozdělili jídlo a pití na rozličná místa; tu něco a tam něco, aby všecko viděli a užili. Učinili všecko dle rady její. Baruška měla se co diviti těm pěkným zahradám a tomu lidu zde shromážděnému ku jídlu, pití a rozprávce. Kačenka jí mnoho vysvětlení dokládala, nad čímž často Baruška hlavičkou kroutila. Když pak Baruška tajně se jí ptala: „Kačenko, prosím tě, řekni mi, co ti páni tamto tak na nás hledí a brejří, ano často povstávajíce kolem nás zde obcházejí“, usmála se Kačenka a šeptla: „Milá Baruško, ty snad nevíš, že jsi velmi hezká a zdravá a bujná,

a to ti páni myslí, že bys byla dobrou pochoutkou, a to již napřed se obližují. Neuvěříš, Baruško, jak zde ti páni umějí svádět nezkušená děvčata, ježto, jak my jsme, přicházejí z kraje. Bůh ráčíž nás chrániti před nimi a před babami, jež jim nadhánějí ubohé oběti, ach já ti vím strašné příklady.“ Baruška celá se zarděla; nejen na odpověď, nýbrž hlavně tím, že mezi těmi pány brejlicími viděla i toho malíře, jež ji byl včera doprovázel. On sice nejslušněji se choval mezi nimi; ale zdálo se, jako by ti druzí jemu schválně a úsměšně na Barušku ukazovali. Věděla ona pak zkrátit pobytí zde; šli jinám; ale brzo i Vlasáček (tak jmenujeme toho malíře pro dlouhé vlasy, pokud jeho pravé jméno nevíme) vynašel se, což Kačence bylo podivné a zajímavé, Barušce ale mrzuté. Večer radila Kačenka do divadla, ač sama, nemajíc dovolení na hodinu pozdní, jíti nemohla s nimi, nýbrž jen je tam zavedla. Tu teprva pro důtklivou mysl Baruščinu nastala doba, již se až posud žádná v životě jejím nevyrovnala. Pro cit neporušený, pro srdce nezkažené, pro smysl nezkalený spojená krása všeho umění, jako vyskytá se v divadlech velikých měst, jest vítězná nad všemi jinými půvaby. Zde stavba sama, zde řezbař a malíř, zde hudba, zde společnost sváteční, zde pak obraz života živě a veskrz a krásně předvedeného všečlověčenskými city povznáší člověka nováčka. Sudme, jak čilý duch Baruščin pásl se zde a kochal. Naproti Barušce vzdálí opřen o stěnu stál muž mladý, štíhlý, dlouhovlasý, vousatý, jež zase naopak nehleděl na divadlo, nehleděl kolem sebe, nýbrž zdálo se, jako by se zvláštní libostí takřka daguerotypoval v myslí své city Baruščiny. Neušla mu žádná stopa citů rozmanitých na upřímné tváři Baruščiné. Baruška byla jemu divadlem. Byl to opět náš známý malíř. Kdo rozhodne, zdali poutala oko jeho libost umělecká, či snad i jiná touha zanášela pozor jeho. Na divadle se dohrálo, opona spadla, Baruška ještě

zapomenuta hleděla za minoucími obrazy rozčilené myslí své; avšak Bartoš vzpamatoval dceru svou řka: „Drž se mne, ať se neztratíme, nesnadné jest shledání se v takovém davu.“ Pustili se proudem lidu hrnoucího se ku dveřím; Bartoš ovšem svalovitý dobře takřka klestil cestu; ale ostychavá Baruška brzo byla odtržena a čím prospěšněji prodíral se Bartoš, tím více opozdívala se Baruška, jak kapka u břehu dlouho se otáčející, nežli ji pohltí proud kupředu pádící. Bartoš byl už na náměstí a Baruška ještě v divadle samém; ano zdálo se, jako by náhodě pomáhala trochu schválnost čtverácká. Buď jak buď; když Baruška osamělá úzkostně hleděla, kterak by shledala se s otcem, stál tu před ní náš známý Vlasáček, nabízející se zdvořile ku doprovodu. Co bylo zde činiti nežli vděčně zavěsiti se pod pažďi jeho a odevzdati se laskavosti jeho. Malíř pravil, že bude nesnadné najíti otce; a chtěl hned do ulice vpravo otočiti; ale Baruška pěkně prosíc silně zdržovala jej na place divadelním dobře vědouc, že otec zde též se po ní sháněti bude, v čemž se nezmýlila. Ač Vlasáček pozornost její všelijak přetrhoval, přece našla badavost její otce slídícího po ní. Bartoš děkoval Vlasáčkovi, ale i doložil, že už není třeba, aby se obětoval, ať jen jde po svém. Vlasáček zas dokazoval, jak nebezpečno jest v tak velkém městě večer hledati neznámé ulice a domy; k tomu doložil: „Já jdu pak beztoho tou samou cestou; dovolte mi tedy, abych šel s vámi.“ Na to nemohl Bartoš ničeho říci, tím méně, an Baruška rychle zvolala: „Ach, to se pěkně hodí.“ Šli tedy pospolu. Bartošovi trvala ta chůze velmi dlouho; ale Vlasáček tolik věděl povídati, co se tu, co se v okolí tenkrát a kdysi přihodilo, co ještě i nyní se přihází, že Barušce doby velmi mile minuly. Konečně i hezkou píseň zazpíval, při čemž ovšem Baruška trnula bojíc se, aby nikdo mu tu hlasitost za zlé nepokládal; zvláště otec. Ten ale vskutku již byl nevtřlý, čímž Vlasáček čtverák, dobře znaje co, kdy a jak, byl po-

hnut nejkratší již cestou namířiti. Hned byli na místě. Vlasáček potiskl Baruščinu ruku; Baruška děkovala sladce a Bartoš doložil: spánembohem!

Den nato odjížděl Bartoš domů. Baruška ostala ve službě. S jakým citem Bartoš jel domů, uhadne každý sprostý, ale poctivý, přitom i něco zámožný otec, jenž má jedinou dceru. S jakým citem rozloučila se Baruška, pochopí každá dospělá panna, jenž sice rozhlédala po životě, ale citem neporušeným, citem pak nejistoty a tušením hořkostí, jimž bylo možno zcela uhnouti. Věděla Baruška, že jest dosti bohatá a že není potřeba sloužiti; ale zdálo se jí nemožné nejíti touto cestou takřka souzenou do života takřka předjednaného.

Baruška jsouc počestná, pilná, pokorná, přívětivá, majíc tedy všech p, jak se říkává, jak jináče, než že musila se zalíbiti každému, kdo jí blíže seznal; ale pýcha a soběctví brání takovému bližšímu seznání a přízni. Co se ohlíží pyšná paní po tom, co se děje v srdci služky; vždyť pak mají ti pyšní za to, že nižší lid ani nemá citu. Ovšem bývala paní spokojena s tím, co Baruška dělala a jak se chovala; to jest, spokojenost její bylo vidět z toho, když se nevadila, což ovšem též místa mívalo dost často, když milostpaní pro tisíce příčiny bývala nevrlo. Srdce Baruščino, jsouc vytrženo z původní půdy, jsouc vzdáleno srdcí přátelských, avšak lásku majíc tak potřebnou, jak ty plíce vzduchu a oko světla, vysílalo city své a hledalo přízeň novou, ale darmo hledalo; chtěla jednou milostpaní tetě svou radost nad čímsi, co se jí bylo mocně tklo, zjeviti; ale milostpaní odmrštila hrdě tuto vtíravost „sprosté děvky“. Baruška, jak ledovou vodou politá, zhrozila se a dušička její vtiskla se v srdce zděšené, a jen zapýřenost tváří byla takřka červenáky zapadající dušičky. Zapomněla však se přece jednou zase a jala se postýskati si u tety; ovšem tenkrát již hůř

byla odbyta, a poněvadž toto odbytí stalo se schvalně před druhými služkami, zahanbení bylo citlivější, a poněvadž člověk zahanbený zmaten v tom onom spíše pochybuje, stalo se, že Baruška tuto dobu též zachovala se zpátečně neb zpozdile, z čehož sobě od paní hořké domluvy utržila, u služek pak usměšku píchlavých. Byla to vítaná příležitost družkám Baruščiným uleviti nenávisti své. A proč tu dobrou Barušku nenáviděly, vždyť pak nic jim v cestu nekladla, ano kde mohla a směla, po vůli jim byla? To právě, že jim bývala po vůli, jen pokud směla. Baruška totiž nemohla schvalovati jich rozpustilý život za znakem paní; ano někdy jim to ono zpříma vytykala, když mlčení její bylo by hříchem bývalo. Avšak známo jest, že poctivý neúhonný vždy bývá nepočestným a rozpustilým protivný, aspoň nepohodlný a takřka němou vyčítkou už pouze tím, že jest jinaký. Byla ale v domě kojná svobodná; od té hned z počátku odchýlovalo se srdce její; ale měla s ní útrpnost. Brzo ale poznala, že jinak jest, nežli se byla domnívala. Zmínila se totiž jednou kuchařce o tom, ta však to hned pověděvši ostatním veliký smích si učinila z toho „hloupého“, jak pravila, děvčete selského, jenž takovým věcem nerozumí, i doložila: „Co nevidíš, jak se má kojná dobře a že dostává více na měsíc za nic, nežli ty s tím sprostým panenstvím za celý rok dlouhý za pilnou práci? Té se, milá brachu, daří, že mohla už tři leta po sobě kojnou býti!“ Od té doby měla Baruška tajnou ošklivost proti této kojné, a to tím větší, čím necudněji se tato chovala. Kuchařka pak častěji Barušku napomínala, aby přec také už jednou ty hloupé selské mravy odložila a chovala se po městsku. Brzo Baruška věděla, jaké to chování bylo míněno. Paní sice byla přísná a netrpěla služkám to veřejné milkování; tím opatrněji ale a tím zdivočileji chovaly se ty potajmo k milovníkům svým četným. Zdálo se ovšem, že ti milovníci více milují ty schovávané dobré kousky a ty korbele

ukrádané než tu opilou kuchařku; to ale právě přimělo tím více Barušku k tomu, aby jí pohrozila udáním té krádeže paní. Tím ale si teprv posloužila Baruška. Co jen možná bylo jí učiniti na příkoří, to učinily ty ženštiny, a příležitosti k tomu bývá dosti, při práci, při jídle i při spaní samém ve společné posteli; to týrání a špičkování nebylo konce; Baruška neměla čím se obrániti proti hrubosti a nemravnosti jejich. Jest to ukrutná zbraň: hrubost proti mírné a stydlivé povaze. Baruška trpěla, aniž měla koho, u něhož by si postěžovala. Styděla se psáti o tom otcovi, styděla se i před Kačenkou, kterou i také málo viděla. Tajně slzy bývaly jedinou úlevou její. Zkracována byla ve všem od druhých, ale to ji tak nebolelo, jak ta dábská schvalnost, kteroužto kuchařka ji týrati neustávala; zvláště když jí pro potupu jídlo předkládala, co už jen pro psa se hodilo. Baruška raději o pouhém chlebě ostala; ale když jednou právě při takovém oddělování nahodila se paní v kuchyni, nesnesla to už Baruška i vzavši talíř, slzíc okázala paní, jak s ní smýšlí kuchařka. Paní ale místo přihlídnouti počala mlsavost a nenasytnost předstírati; nač ovšem, když odešla, jen jizlivější posměch měla kuchařka ze žaloby. Baruška ovšem netekla se už jídla, což kuchařka neváhala příležitostně milostpaní v ten smysl vyložiti, že to činí to rozmazané děvče na potupu domu, poněvadž prý po straně si mlsy kupuje; čímž milostpaní tím více se rozhněvati ráčila. Od té doby měla kuchařka ještě více moci nad Baruškou, ježto už ničehož netrefila učiniti po libosti paní.

Takto sobě citlivá Baruška nebyla myslívála trpkosti služby; vždyť pak i ona měla doma děvečky v řízení svém i čeládku mužskou; však nepozorovala, že by kdo byl zkracován býval od jiných. Ovšem že paměť její nyní uváděla srdci zkormoucenému tím jasnější obrazy z domova, kdež ona byla paní. Když takto slzíc v noci sobě rozva-

žovala tu nynější bídu, konečně vzchopila se a utřevši slzy řekla v srdci svém: „Rok není věčnost, chci trpělivě snášeti a obětovati Bohu ty trpkosti; zkouší mne Bůh; kéž bych byla nalezena dostojná!“

Taková bývala její konečná modlitbička před usnutím. Druhý den pak, ač odhodlaně počala, přece zase srdce její rozbolelo se až do večera. Všední den pilná práce nedala mysli pokoje, aby porovnáváním toho, jakt jindy a nyní, zabírala se; ale v neděli odpoledne, když všechny odešly po svých rejdech, ona však sama musila dům hlídati, tu vystupovaly všechny obrazy na obzoru mysli její. Jak bývalo vesele v neděli mezi svými pod lípami u statku otcovského, jak k ní hleděli hoši, aby ulovili nějaké znamení přízně, jak k ní tulily se panny milé. A zde – další vylíčení obrazu zabránil příval slz a svírání srdce přemoženého. V mladém srdci ale nelze hoří navždy panovati; vzchopila se Baruška, když se vyplakala, řkouc: „Což pláčeš, vždyť pak za tři čtvrtě leta budeš osvobozena,“ a v takové době pak se jí chtělo do zpěvu, v píseň vyhlívala city své.

Minul zase smutný týden a to malicherné týrání svíralo šlechetné srdce Baruščino. Velké bolesti člověk dobrý, nábožný snadněji snáší nežli to vosí píchání všedních zlo-myslných trampot. Jednu naději a potěchu měla tyto dni, že až přijde neděle, bude na ní pořádek k vyjití odpoledne. Ach, jak čítala ty dni, jak poskočilo vždy srdce nadějí, vzpomínajíc na tuto příští neděli. Přišla neděle – přišlo odpoledne, všecko uklíženo – a Baruška čistě přistrojena letěla ke Kačence. Bylo jí však jíti okolo domu, kde bydlela krajanka její provdaná za muže voskaře, jak se pravilo, dosti zámožného. Byla tato paní vloni v T. navštívití své příbuzné a při té příležitosti byla i u Bartošovic, a jak se zdálo dle chování, Barušku sobě velmi zamilovala, velmi ji vychvalujíc a jí lahodíc. Baruška měla za to, že jsouc

několik hodin svobodna, jest takřka povinna navštívit paní Dorotku. Běžela po schodech dychtivě, neb chtěla za toho půldne mnoho radostí popřátí srdci svému. Znajíc už byty v městě, že známí přicházejí kuchyní, šla i ona do kuchyně a pozdravivši děvečku kamarádku, ptala se po paní Dorotce. Ale služka pravila: „Milostpaní má hosti“; vtom však paní Dorotka vyšla do kuchyně rozkazujíc. Baruška jí běžela naproti chtějí ji políbiti; ale paní Dorotka, jenž věděla, že Baruška jest ve službě, jednou rukou se jí obranujíc druhou rozkazovala děvečce a pak doložila: „Milá Baruško, dnes nesmíš meškati mou Alžbětou, přijď jindy, až budete míti obě chvíli“ a s tím za sebou zavřela. Barušce vstoupily slzy do očí; to neočekávala, vždyt pak, když i člověk důstojnost váží dle zámožnosti, neměla paní Dorotka vypínati se nad Barušku Bartošovic. Slzíc přiběhla k milé Kačence; ta však dnes nesměla vyjíti. – Zkrátka rozhodnula se Baruška říkouc: „Já ti, Kačenko, pomohu v práci, jen mi dovol, abych si postěžovala u tebe.“ Kačenka jí ulíbila i srdečně se tázala: „Copak je ti, vždyt se mi zdá, že máš oči oplakané.“ Baruška vypravovala, co se jí přihodilo u paní Dorotky, a pak dlouhou řadu trampot u panstva svého. „Pomysli sobě, Kačenko,“ řekla mezi jiným, „naše děti mne mají rády, a kde mohou, se ku mně přitulují; pomysli sobě, když naše milostpaní jednou to znamenajíc urputně na děvče u mne sedící zavolala: pfuj! u dívky sedět! a druhý den nato, když byl chlapec nevím co velkého provinil, přivedla jej paní k nám obědvajícím říkouc: Tady jest dnes tvé místo.“ Přitom dala se Baruška do hlasitého pláče, že jsouc dítkem počestných rodičů má býti považována za takovou, s níž jísti mají děti za trest sobě pokládati. Kačenka vyslyševši všecky stížnosti Baruščiny líbala její krásná očka usazená i pravila: „Baruško, nepřipouštěj si tyto věci k srdci a buď rozumná. Chval Pána-boha, že tobě není potřeba hledati chleba u jiných lidí;

když ale přece jsi ve službě, z toho, jak nakládá se s ubohými služkami, ber sobě příklad pro budoucí své hospodářství, jak ty se chovati máš co paní. Z druhé strany víš už sama, jak i služby mnohé nevěrně a nemravně se chovají, že není divu, když paní vzdaluje dítky své od nich; nesmíš, milá Baruško, všecko měřiti dle sebe, nýbrž věc s věcí. Ovšem neupírám, že v panských domech citlivé děvečce jest hůř sloužiti nežli v domě měšťanském. Já ku příkladu nemohu sobě stěžovati na to, že by paní, ježto jest počestnou mistrovou, chovala se hrdě ke mně; já mám ovšem mnoho práce a dosti těžké, ale paní pracuje se mnou, a byť by někdy i bylo z mála na míse, jest tak pro všecky; neboť nepovažují mne za nerovnou sobě; náležím k rodině. – Lituji tě, Baruško, ale na otce tvého se hněvám, že tě dal do služby. Měl tě dát do některé počtivé rodiny do bytu a do stravy na rok za plat, pak jsi měla chodit do některého většího měšťanského domu do kuchyně přiučiti se a přitom také i jiným ženským pracem přivykati, které neznáš, aby z tebe byla dokonalá paní. Která neumí udělat, nezná také poručit. Ale tak, jak jsi nyní, utrápíš se a nepřiučíš se ničemu, leč, kdybysi byla chytlavá, zlému. Ale přece, milá holka, už neplač; potěš se tím, že rok není věčnost; aneb piš to otci a řekni mu, jak to má s tebou učiniti.“ Baruška ale odpověděla: „Ach, Kačenko, bůhvíco by si otec myslel, vždyt víš, že to u nás jest hanba nevydržet ani rok na jednom místě ve službě. – Ono se to snadno řekne, ale ten rok je přece dlouhý; já ovšem si to denně všelijak vymlouvám, ale to srdce nechce být rozumné a nedá se klamat žádnou nadějí.“

„Baruško“, řekla na to Kačenka, položivši důvěrně ruku na její rameno, „já ti něco poradím, ale nesmíš se horšiti, až dopovím. – Myslím, abys hleděla si pořádného milého; věř mi, tak nabývá srdce největší potěchy a u milého děvčeti mile chvíle minou a na celý týden má srdce potravy

z té lásky nedělní, a byt se jinak i dost zle vedlo, člověk to lehčeji snese. Co tomu říkáš, Baruško?“ Baruška se zapýřila a pak jako nevrle pravila: „Prosím tě, Kačenko, nečiň si posměch ze mne; kde bych já cizá osoba našla milého?“ Kačenka se usmála, řkouc: „Blahová, o to se anděličky starají při každé příležitosti, kdekoli se ukáže hezké děvče, jako ty jsi, a sotva se mýlím, řeknu-li, že bezpochyby už mnohý zamilovaným očkem po tobě hodil.“ Baruška se začervenala ještě více a pravila: „Co si myslíš, Kačenko, abych snad vletěla v tenata ledajakého člověka, o němž ani nevím co a jak. Snad bysi mi konečně i stav svobodné kojné schvalovala?“ Nad tím nedorozuměním se však Kačenka pohoršila i řekla: „Baruško, ty mne snad znáš, abys věděla, že nechci tobě raditi nic neslušného, a znám já tebe, že ti neradím nic nebezpečného. Rozumné děvče ví zajisté, jak se chovati má. A pak milá brachu, nemyslím, abys ty se zamilovala, naopak radím, abys zachovala úplnou svobodu srdce svého, a jen pro slušnost radím, bys hledala sobě přítele upřímného; tím odeženeš od sebe mnoho pokušení. Vidíš, já mám milého, ten jest nyní v Drážďanech v práci, on je truhlářský, za rok přijde a bohda budeme svoji; já zajisté mu věrnou zůstanu, ale proto přece mám známost s jiným a také jsem mu to psala, nebo to pravda, že děvče nelze býti bez dobrého známého. Všecko záleží na tom, jakého si děvče vyvolí; však ta moudrá brzy sezná, ba na první setkání, koho před sebou má. Jen pánů třeba varovati se, s těmi není nic; ovšem oni snad pěkněji mluví, ale nemyslí to upřímně s děvčátkou sprostou. Nás by rádi pro rozkoš, – a milé mají jinde; však je známe. Spoléhají na naši marnost, že by totiž každá ráda nad sprosté hnízdo vyletěla, ale rozumná nedá se ošidit jejich lákáním. Dejme tomu, že by i některý se upřímně zamiloval do krásy naší, zdaž by později přece nenalezal, že mu není žena rovna ve vzdělanosti ducha? –

Vím příkladů několik, že pykali, ne pro nerovnost stavu, ale vzdělání. Ono se ovšem snadno řekne: Však já si ji zvedu, jen až bude má. Ale těžko se to vyvede; muž ztratí chuť vyučovati a žena se učiti. Amen, Baruško, sprosté děvče nic nezačinej s pány; ti se jen potajmu s námi mazlí a veřejně se za nás stydí, a co by mi záleželo na takovém známém, který by mne v neděli nevyvedl?“ – Baruška divila se, odkud Kačenka té moudrosti nabyla; ta však usmívavě odpověděla: „K té moudrosti každá dospěje, pilně-li svět kolem sebe pozoruje dříve, nežli sama do proudu se pouští. Nežli co počínám, hledám po příkladech, a kde jich nenalezám, opatrně vkročuji na cestu neznámou. Kdo kvapně, nerozvážně v něco se uváže, snadno toho později pyká.“

Baruška nemohouc takovým řečím odolati, počala se poddávati a konečně i vyznávala, co se hned první den jí přihodilo s tím Vlasáčkem a jak od té doby často jej viděla, an dům obcházel, jako by čekal, že vyjde; ona ale že schválně se mu vyhýbala, pamětliva jsouc výstrahy otcovy! Kačenka nato řekla: „Tvůj otec je moudrý hospodář, ale což on ví, bez čeho se nemůže obejít děvčečka?“ – Nato nastalo dlouhé vyptávání a odpovídání. „Co myslíš ale, Kačenko, zdali je malíř pánem?“ ptala se prostosrdečně Baruška. „Malíř a malíř je dvojí“, odpověděla Kačenka, „jedni ti malují pokoje a jiné věci potírají barvou, a ti čítají se k řemeslníkům; druzí ale, co ty obrazy vtipně vymýšlejí a krásně malují, ti, jak jsem slyšela, jmenují se umělci a ti, jak se mi zdá, budou čítati se k pánům; myslím ale, jak kdy. Čtveráci jsou ale všickni, pasou po kráse a hezké děvče jak by pohltit chtěli, opatrnosti nezbyvá; avšak uvidíš sama a poznáš ptáčka po zpěvu.“ – Hodiny ubývaly – Baruška chystala se domů a učitelkyně Kačenka vyžádala si dovolení k doprovodu přítelkyně své. Šly chvílku a buď osud neb náhoda tomu chtěla, potkaly toho

Vlasáčka, o němž si byly tak dlouho povídaly; Baruška tajně Kačenku štouchla na znamení a ta vidouc, jak se začervenala, už bez doložení věděla, kdo to je, a pošeptla jí: „Dá-li se do řeči, buď přívětivá.“ Té rady už tenkrát nebylo potřeba; Vlasáček velmi zdvořile pozdravil a Baruška přívětivě poděkovala a o další hovor nebyla nouze. Chvilku s nimi stála Kačenka, pak ale čtveračka šoupla ruku Baruščinu pod paždí malířovo a uběhla. Baruška sice hrozila jí zdaleka; ale co se už stalo, ostalo; Vlasáček vedl si Barušku, ona sice z počátku se ostýchala, ale čím dále, tím více přibývalo důvěry, zvláště když Vlasáček vykládal, že zná její otčinu, když začal celé okolí popisovati. Bylo to tak živě, že Baruška každé místo poznávala a takoruka viděla, a když popisoval zvláště jedno místo, zvolala slzu majíc v oku: „To je nad statkem otce mého, bože“, pravila, „jak musíte teprv malovati, když na pouhé slovo celý kraj mi stojí před očima!“ Vlasáček ale byl touto čistou, nelíčenou chválou umění svého tak dojat, že zapomenuv na to, čehož vlastně hledal, upřímně hovořil o umění malířském a Baruška pozorně poslouchala, jako by se učiti chtěla. – Než se nadáli, stáli před domem. – „A kdy vás zase uvidím, Baruško?“ ptal se prosebným hlasem malíř, tiskna jí na rozloučenou ruku. „Zítřka k sedmé hodině večer budu mít nějaké řízení v městě“, odpověděla Baruška po krátkém rozmejšlení, dala „dobrou noc“ a vklouzla do domu. „A proč bych mu nedovolila vyprovodit mne i zítřka“, omlouvala se, šaty do truhly ukládajíc, když jí byl rozum námitky dělal, „choval se ke mně docela slušně a jistě i dále se tak chovat bude, však ví, že jsem dcera pořádných rodičů.“

Druhý den byla Baruška celá jiná; všecka ta nespokojenost a bolest, zdálo se, že přes noc zmizely ze srdce jejího. Tvář byla kvetoucí a mysl veselá; všecko jí v rukou jen

hrálo; s tajným podivením ostatní služky veselost její pozorovaly a nemohly se domyslit, odkud ta změna. I milostpaní byla neobyčejně vlídná a milostivá, to jest tak, že Barušce nenadávala. – Když se večer schyloval a Baruška s práci hotová byla – ustrojila se, by šla po určeném řízení do města; – dříve však připomenula milosti paní, že je v domě toho onoho zapotřebí, že by se mohlo z města s sebou vzít při jedné cestě, čemuž i paní spokojeně přisvědčila. To byla ale jen lest; Baruška chtěla tím více času nabýti a ušetřiti si domluvy, kdyby se o chvílku opozdila. – Kdyby jí nebyla paní vždy panovitě od sebe odstrčila, když se s úplnou důvěrou k ní obrátila, byla by jí upřímně řekla co a jak; ale důvěra i láska byla ta tam; už si Baruška nedělala hříchu z toho, paní trochu obelstítí. – Sotva přešla práh, už stál mladý malíř vedle ní, skoro jí to nemilé bylo, že tak kvapí; mohl ho snadno někdo z domácích zahlédnouti, a jakých tu pak potupných úsměšků musela poslouchati. – Šli spolu a upřímně hovořili, neboť Baruška od včerejška malíři důvěřovala; když si řízení své odbyla, začalo přseti a tím byla najednou radost jejich zkažená. Těšili se na pěkný večer, a nyní bylo po všem – deštníku také neměli, domů měla Baruška hezký kousek cesty – co dělat? – Tu projela duši malířovu myšlénka zrádná, dábelská; – náhoda byla příznivá – nerozmýšlel dále a ihned lehkomyšlně k vyvedení pokročil. „V dešti takovém domů jít nemůžete,“ řekl Barušce, „stát zde je též nepříjemné, líbo-li vám, zajdeme, než přestane přset, do nedaleké vinnárny.“ Baruška neviděla v tomto nabídnutí pranic neslušného; tenť způsob byl i v jejím domovu; chasníci když se s děvčaty ve městě sešli, pokládali si to za čest, když směli je vínem neb jiným něčím počastovati. Napadlo jí jen, co paní řekne, jestli dlouho nepřijde, ale honem si zase myslila: I nu, vždyť ani ona by nežádala, abych pro chvíli naskrz promokla a šat si zkazila. Přijmula

tedy bez upejpání malířovo pozvání a šla s ním. – Vedl ji do blízké uličky a zastavě se u nevelkého černého domu, zazvonil; Baruška myslila si: V tak velkém městě měla by vlnárna trochu pěkněji vyhlížet!, ale neřekla nic. – Dvěře se otevřely a žena pohledu velmi nepříjemného pustila je dovnitř, když si byla dříve pozorně na ně posvítila. „I totě hezky, že vy, veselý panáčku, zase jednou k nám jste zavítal; a jakou to hezkou holubičku jste si chytl!“ smála se a svítla na Barušku. – Pekelný ten smích a pohled z těch hadích očí, jimiž ošklivá žena děvče od hlavy k patě měřila, byly tak zlomyslné, že Baruška zbledla a celá se zachvěla. Slychala o lidech, kteří pohledem mohou uštknouti, a zdálo se jí, že ta žena takové oči má. Z blízkých dveří zaznívaly zvuky kytary, zpěv a hluk, a malíř ptal se ženy, kdo tam? „Ostrří hoši,“ řekla hospodská a šeptla malíři cosi do ucha. „Nepůjdem tam, raději si necháme donést víno nahoru!“ řekl na to a pohlídl na Barušku, jestli i ona srozuměna. Baruška mlčela, bylo však na její tváři vidět, že jí to není vhod, když se však malíř, rozuměje tomu výrazu, zeptal: „Či se bojíte se mnou být sama?“ vztýčila hrdě hlavu a řekla: „Nebojím.“ „Tedy nám rychle přineste láhev vína a koláče; já si posvítím sám!“ to řka vzal svícen z rukou hospodské a svítil Barušce na úzké příkré schody. – Hospodská s osměškem odešla a Baruška kráčeji po schodech nahoru, opět si myslila: „Totě podivná vlnárna!“ Zlého cos jí však nenapadlo posud; slyšela nejednou, jak milostpán ujišťoval milostpani, že se v těch neouhledných malých krčmách nachází dosti vznešená společnost, poněvadž tam dobrého vína. Přijda do tmavé chodby, zastavil se malíř u jedněch dveří, otevřel a svítil Barušce do malého pokojíku; stála tam zeuchaná postel, stolek s umývadlem, špinavá pohovka, větší stůl a dvě židlice, nic více. Okamžení zůstala Baruška na prahu stát a s podivením se po pokoji rozhlížela – najednou však obrátila se k malíři

a úzkostně zvolala: „Kam jste mne to, pane Lesenský, dovedl?“ Vojtěch Lesenský, tot jméno malířovo, nebyl zlý, jen lehkomyšlný člověk; hlas ten úzkosti plný zahřměl mu do svědomí, pohled nevinný, ale přímý jako blesk projel jeho duši; osvětlil ji a očistil a navrátil ho sobě samému. V tom okamžení zastyděl se sám před sebou, litoval svého hanebného úmyslu a předsevzal si chovati se k Barušce tak, aby ani ta nejmenší myšlénka nedůvěry v ní nezůstala. „Co je vám? – Snad nehledáte ve mně jakési špatnosti?“ řekl, jako by se její důmínkou uražena cítil; pak doložil hlasem upřímným a opravdivým: „Nebojte se, zapřisahám se vám svou ctí, že jste zde bezpečna!“

Tato srdečná slova a pohled na obrazy svatých patronů, které po stěnách zavěšeny a za nimiž svěcené kočičky zastrčeny byly, upokojilo plachou dívku. Vstoupila tedy do pokoje v domnění, že se přece nachází u hodných lidí. – Za chvílku přinesla hospodská víno a koláče, ale o málo byla by opět Barušku vyplašila svou úšklebnou řečí: „Ať slouží ke zdraví!“ přála a jedovatě se usmívala, „ten veselý panáček má vždycky dobrý vkus, to se musí říci.“ Lesenský se nad touto řečí velmi mrzel a stoje za Baruščinou židlí kýval jí, aby mlčela a odešla. „Rozumím, rozumím“, řekla, protivným svým okem na Barušku pohlédnouc, a odešla. „Co že rozumí ta žena?“ ptala se Baruška opět poplašená. „Nedbejte na její slova, vždyť je to pouhý nesmysl; což jste nepoznala, že jí myšlénky spadly?“ „Proto má tedy ten hrozný pohled, kterého jsem se po každé lekla; ale jak mohou bláznivou nechati sloužit hostům?“ „Je příbuzná hospodského, v službě pořádná je a na její nesmyslné žvástání neberou hosté ohled.“ Po tomto vysvětlení byla Baruška zase upokojená a brzy zmizela i všechna nedůvěra. Lesenský choval se k ní nenuceně, důvěrně, ale s největší šetrností a úctou; čím déle s ní mluvil, tím více obdivoval její vědochtivost, důvtip, jakýmž každou

jeho myšlenku pojala, její jasné náhledy o všem, a klaněl se srdci tomu panenskému, nevinnému, plnému šlechtických citů. Čím výše však vstupovala jeho vážnost a láska, tím více litoval svého nešlechtného úmyslu a tím více vstupoval strach, aby ten přenáhlený krok neměl pro Barušku zlých následků. Věděl dobře, že opět zákony k prohledávání veřejných míst, kde nevěstky se zdržují, zostřeny jsou, nejednou byl svědkem, jak surově dohlídači s takovými děvčaty zachází, které za často bezděky do takových míst se dostanou a rády by hanbě utekly a se polepšily, kdyby se jim příležitost k tomu naskytla. Když si pomyslel, že je Baruška též v takovém místě, že by mohla přijíti stráž a nevinou s vinnými sebrat, posel ho mráz a rychle se chopil sklenice a pil, jakoby na znamení, že by rád odešel. Ale Baruška mu nerozuměla a nezdálo se, že spěchá domů; bylo jí mílo a chvíle v upřímném hovoru příjemně jí ubíhaly. – Také se vyjádřil Lesenský, že si její tvář tak jasně v paměť vštípl, že ji malovati bude a obraz ten že pošlou otci; nad tím byla Baruška celá blažená a už viděla v duchu, jak se bude i otec radovati a obraz po městečku všem známým ukazovati. „Ale v tom šátku na hlavě vás nebudu malovat, Baruško; sundejte ho s hlavy a já ovinu vám vrkoče pěkně kolem hlavy, aby vám k tváři slušely.“ Baruška uposlechla, sundala šátek s hlavy a vrkoče tmavé, dlouhé, jako proudy po ramenou se vlnily. S rozkoší je Vojtěch vzal do rukou a rovnal tak, jak by nejlépe k obrazu jejímu slušely, – a když se potom na ni podíval, nemohl se zdržeti a nepolíbiti bílé její čelo. Baruška se začervenala a káravě na Vojtěcha pohlédla, on ale přiklekl k jejímu nohoum, vzal ji za obě ruce, a upřeně do oka jí hledě, řekl hlasem pohnutým: „Baruško – ty milá, vid' že jsem nezavdal ti příčinu nedůvěřovati mně? Ujišťuji tě opět, že ani jedné zrádné myšlenky není v duši mé proti tobě, ale tu neodepři mi vroucí žádost, dej mi jediné políbení. – Zasvět

mne jím k milému dílu, které chci zejtra započítí, a spolu k lepšímu životu.“ Baruška se zarděla co růže a nevěděla, má-li dbáti více na hlas srdce aneb na slušnost; okamžení byla v rozpacích, pak ale sehnula se k Vojtěchovi a ústa jejich splynuly v dlouhém vroucím políbení.

Pohřizeni v nepocitěné předtím rozkoši, neslyšeli hřmot, který se dole strhl a už i na schodech se ozýval a ke dveřím se blížil; tu najednou dveře se rozlítanou a na prahu se objeví úřední důstojník s pochopy. „Aj, ještě jedna holubička; chopte se jí!“ poručil hrubým hlasem. Už chtěl jeden ze stráže Barušky zbledlé se uchopiti, an tu Vojtěch ji zastoupil a obrátě se ku důstojníkovi řekl: „Pane, já jsem malíř Vojtěch Lesenský a zapřisahám vás svou ctí, že děvče to nevinné a že po tu chvíli nevěděla ani, kde se nachází. Já ji sem zavedl a jsem hotov podrobiti se za ten hanebný čin trestu určenému, děvčeti tomu však ublížiti nedám.“ Důstojník na tu řeč pranic nedbal: „Od původu svědectví neplatí, na čem byla dostížena, z toho bude souzena“, odsekl nevrle. – Nebylo s ním řeči. Byl on muž hrubý a úředník zkamenělý, jací někdy dobré zákony u obecnstva v nenávist uvádějí nevhodnou přílišností ve vykonávání jich. „Podej okem laskavým a osladíš i pelyněk!“ toho neznal. On myslil, že čím krutěji slovo zákona vykonává, tím více si vážnost svých představených získá. Lesenský vida, že není s ním žádného porřízení, podával jednomu strážníku peníze, by došel pro drožku (kočár), že sám s děvčetem na úřad pojedě; ale ani tomu důstojník nedopustil a hrubě se vyjádřil: „To by ještě scházelo, aby moji lidé nevěstkám sloužili.“ – Mezi tímto hovorem přivedla stráž i ostatní nevěstky, které byla v domě pochytila, před něho a on poručil, aby je všechny vespolek odvedli, ukazuje přítom i na Barušku. Posud stála Baruška jako socha bez myslu, slyšíc však, že je připočtena k ostatním nevěstkám a že s nimi odvedena býti má, – zalomila rukama

a zoufale pohlédla na Lesenského, řkouc: „Jak ten skutek zodpovíte před Bohem!“ a jako květina větrem zlomena sklesla na zem. Vojtěch se chvěl po celém těle, lítost, bolest a hněv rozrývaly jeho prsa; zuby zataté, oči divoce vyvalené, stál tu jako rozdrážděný lev. „Když nikde pomoci se nedovolám, pomohu si sám!“ rozkřikl se najednou a skočiv k důstojníkovi, popadl ho jako děcko a hodil s ním na pohovku; jednou rukou ho pevně drže, druhou popadl na stole ležící dlouhý, ostrý kuchyňský nůž a obrátil k jeho srdci. To vše stalo se tak v okamžení, že pochopové ani vzpamatovat se nemohli, by představeného svého ubránili, – a když to chtěli učinit, kynul jim sám „nazpátky“ – viděl totiž, že je mladík vzteklý, a kdyby ho více dráždili, že by v stavu byl ostrý ocel do srdce mu vraziti. „V okamžení děvče pusťte!“ zahřměl Lesenský; „nežli bych dopustil, byste ji zneuctili, přísámboh, dříve umřete vy i já!“ Uleknutí upustili od děvčete. „A nyní rychle odtud!“ pobízěl Lesenský Barušku, a ta ubohá sebravši se mocně, vzala šátek a jako pitomá se potácela se schodů dolů. Vojtěch naslouchal, až se dvěře u domu zavřely, ještě chvíli čekal a ještě chvíli, a když se domníval, že je Baruška dost daleko, by dostížena nebyla, odhodil nůž do kouta řka odhodlaně: „Nyní jsem vás!“ Hned se ho stráž zmocnila a ruce mu spoutala; vůdce jejich pak trnul hněvem a studem. Vtom ozval se z ulice hluk a křik; tu se potutelně usmál; „Aha, však nám neušla!“ řekl a s ďábelskou radostí se podíval na Vojtěcha. Ten se zachvěl po celém těle a zoufale chtěl pouta svá přetrhati; ale to bylo marné namahání; „Ubohá, ubohá! tedy všecko darmo!“ zaupěl a horká slza zalila mu oko. – Stávalo se, že některá z těchto často politování hodných dívek, by ušla veřejné hanbě, raději život v útěku nasadila, a protož byly se rozestavily stráže i v okolních ulicích, aby žádná z těch zbloudilých oveček neušla. Také Baruška vběhla do rukou

rozpostavené v ulici stráž; nic nebylo platno, – zatkli ji. – Lidé se sběhli. – Ach jak tu bylo ubohé nevinné Barušce před tím davem lidstva, který zvědavě a opovržlivě na ni hleděl, neslyšela tu litostného slova z davu toho, jen káravá slova, jen úsudky přísné neb opovržlivé. Malé dcerušky ptaly se matek, co provinilo to hezké děvče, že je stráž odvádí, a matky s uzarděním řekly – lež; – mladí zhejřilcové skrze skla pohlíželi na vнадné děvče a necudně pokřikovali na ni, ba ne jeden dával na srozuměnou, že doufá brzy s ní sejíti se jinde. – Baruška přála si, aby zem se otevřela a pohltila ji, ani tvář zakrytí nebylo jí popřáno – vždy jí šátek surový strážník strhl – konečně byla míra hanby a bolesti její plna – padla bez smyslů na dlažbu. Tu přistoupila paní z lidu blíže k omdlené, vzala šátek s krku a útrpně přikryla jí tvář; ona jediná rozuměla, co se v duši děvčete nešťastného míhá. Hrubý biřic ale strhl šátek s bledé tváře, hodil ho paní nazpět a nevrle ji odstrčil, broukaje na takovou nepotřebnou šetrnost. Zatím i ostatní nevěstky přivedli, a když se přesvědčili, že mdloba Baruščina není přetvářka, vzali ji dva strážníci mezi sebe a s ostatními do vězení odvěkli. Muži, kteří při prohledávání veřejných domů zastížení tam byli, žádných trestů ani hany neutrpěli, těm dovoleno bylo odebrati se domů, poněvadž ale Lesenský úředním osobám se byl protivil se zbrání, byl v poutech veden za ostatními, mnohým štulcem pamatován na prchlost svou. To když lidé viděli, začali reptat, neboť se byla pověst o hrdinském zastávání se milenky jeho až na ulici dostala. Ženské mladíka tajně obdivovaly a litovaly, že pro takovou osobu trpěti má, – a mužští hlasitě se posmívali jeho rytířství. Lesenský však nevšiml si ani štulců, ani litujících paní, ani posmívání mužů, on viděl jen zoufající děvče, na kterém se byl tak hrozně prohrěšil.

Když přišla Baruška opět k sobě, viděla, že leží namorání¹ v temném vězení; okolo ní stálo několik nevěstek, ježto byly pomohly ženě žalárníkově vzkřísit ji. První její pohyb byl, že si zakryla bílá nádra, jelikož jí byly ženské rozšněrovaly; sklenici s kořalkou, kterou jí žena na posilnění podávala, odšoupla s ošklivostí zpátky a prosila snažně o trochu vody. Žena odešla pro vodu a jedna z nevěstek chutě kořalku vypila, začež jí ale žalárníková notně vyplísnila, neboť jen Barušce byla určena, s kterou měla žena zvláštní útrpnost. Baruška se i za vodu laskavě poděkovala, a když žena odešla, ulehly nevěstky na určené moráně. Rána, která znenadání Barušku byla zasáhla, tak silně ji omráčila, že posud ještě nebyla přišla k jasnému vědomí, teprv když vše vůkol ní utichlo, obraz neštěstí svého v mysli rozvíjela, tu teprv proud horkých slzí z očí se vyhrnul; myslila, že jí srdce bolestí rozpukne. Hluboké její štkání a křečovitý pláč probudilo některé z nevěstek a začaly hubovati na ten hloupý pláč, a že by té bolesti už mohlo býti dost; jedna však přece je zakřikla: „Mlčte a přejte jí ty slze, když si popláče, od srdce jí odlehne; takovou bolest jsem také zkusila.“ Nato vstala, přistoupila k Barušce, a utírajíc jí oči zástěrou, těšila ji říkouc: „Upokoj se, milá, upokoj už, čas raní, čas léčí. Když mě po prvé sem přivedli, myslela jsem, že tu hanbu nepřečkám; ale teď si už z toho nic nedělám a po straně se tomu směju; však to je beztoho jen pouhá komedie, vždyť my to všechno známe. Když jsem z domova sem přišla službu si hledat, byla jsem mladá, poctivá, hezká holka; neznala jsem zde ani dušičky; odkázali mne k dohazovačce. Neměla služby pro mne ani první, ani druhý, ani třetí den. Když jsem přišla do města, zbyl mi groš peněz; ten jsem první den utratila, potom jsem neměla ničeho. Žebrat jsem se styděla, hlad jsem měla, služba žádná, zastavila jsem šátek u dohazo-

¹ Moráně, z latí sbitá postel, pokrytá slamou, tolik co Pritsche.

vačky, ona mi půjčila na něj pět grošů; víc nechtěla. Čtvrtý den přišla jakási paní, té jsem se tuze zalíbila, takže mi hned dva zlaté stříbra na ruku dala a hned mne s sebou vzítí chtěla. Mně to bylo divné a radila jsem se s dohazovačkou, co mám dělat, že se mi to zdá divné, že tak na mne ta paní doléhá a že se mi nelíbí; ale ta se mi vysmála a řekla, abych jen šla, že se budu mít dobře a že se mi ta služba jistě líbiti bude. Šla jsem tedy; co také dělat? – Přivedla mne do domu, kde bylo asi osm děvčat; ty mne hned obstoupily, uzlíček s šaty mi vzaly a byly tuze přívětivy. Potom mne dovedly do pokoje, kde byly lázně a kde vykoupat a do panských šatů obléknout jsem se musela; nato mne vedly ke stolu, hostily jídlami, jakýchž jsem ani nikdy neviděla, a pilně vína mi nalévaly. Byla jsem vyhladověna a nenechala jsem se tuze pobízeti; všechno to mi lahodilo a zdálo se mi nejinak, než že jsem začarována. – Opily mne a potom položily do zvláštního pokoje na pěkné lože. Ta noc rozhodla nad mým životem – ráno shledala jsem, že jsem obětí hanebné kuplířky, a veta bylo po mé nevinnosti. Byla jsem v zoufalství a netroufala si jíti mezi lidi; a druhou noc přišli prohledávat a navzdor mým prosbám a slzám musela jsem s druhými; zde v tom samém vězení jsem plakala jako ty nyní. Když mě pustili, chodila jsem a prosila o službu jako žebrák o kus chleba; za stravu chtěla jsem sloužit – ale buď mě nepotřebovali, buď mně nevěřili, buď mě odstrčili s opovržením. Konečně i já zaklela jsem nelitostné lidi a zoufale vrátila jsem se do místa, kde kynulo dobré živobyті; od té doby jsem ztracena navždy.“ Dvě velké slze kanuly po tváři nevěstky a padly na bílé rámě Baruščino; kdo ví, co je bolest, porozumí i bolesti jiných, a protož Baruška soucitně ruku stiskla padlému, ale napravitelnému děvčeti. Bolest však u té nebyla tak hluboká; poplakala, požalovala a konečně se utišila a šla spat; jen Baruška bděla, bděla a plakala, pro ni nebylo

nikde útěchy, nikde konce žalu, v srdci byla zoufalost. Jindy, když nějaká bolest srdce tížila, hledala útěchu v modlitbě a čistá zbožná duše její vždy ji našla v důvěře k Bohu; i nyní klekla na studenou dlažbu a křečovitě sepjaté ruce k nebi pozdvíhnouc, chtěla se modlit, ale trpce zněla z úst jejích slova: „Otče, jak jsi to mohl dopustit!“ – a kotvice modlitby nenalezala půdy; neboť bolest zoufalá zaúpěla: „Mohli-li toho Bůh, jsa spravedliv, dopustiti!“ –

Ráno byla Baruška odvedena k výslechu; nikdo by v ní nebyl poznal to veselé kvetoucí děvče; – jediná noc v hrozném trápení a zoufalství prožitá změnila tvář její. Vyslychající úředník byl muž velmi vlídný a rozumný; na první pohled seznal, že to není sprostá zhejřilá frejřka, a z výslechu konečně viděl, že se jí stala křivda. Bylo mu jí velmi líto a rád by byl napravil, co jiný pokazil, kdyby nebylo bývalo jiných důvodů, jež tomu nedaly učiniti, jak mu srdce radilo. Propustil tedy Barušku na svobodu, dav jí pouze otcovské upřímné napomenutí. Vrátný dovedl ji ke dveřím, otevřel a pustil na ulici; několik lidí přicházelo po ulici nahoru; „O bože, ty jistě viděli včera moje zahanbení“, pomyslíla si Baruška a s uzardělou tváří obrátila se rychle nazpět ke dveřím, by ve vězení se ukryla před světem. Ale klepání její bylo marné, tam se pouštěli jen ti, kteří tam nechtěli. Zoufale posadila se na lavici před dveře a přemýšlela, kam má nyní jíti; zpátky do služby? – paní by ji vyhnala, jinde službu hledati nemohla se také odvážiti bez vysvědčení; vzpomněla si, co jí řekla v noci nevěstka, jak se jí vedlo, když službu hledala. – Jíti domů k otci? – Bože, jak směla před něho vstoupiti; byla otcovou jedinou rozkoší, jedinou chloubou, každý ji ctil a jmenoval okrasou osady a nyní měla přijít domů veřejně zneuctěna, zhano-bena. „Ne, ne, – domů ne!“ vzdychla ubohá, „Ale kam? – Ještě jedna cesta mi zbývá“, řekla si odhodlaně a tu jedinou cestu rychle nastoupila. Lidé se ohlíželi, kam spěchá ta

bledá, prostovlasá dívka, ale ona si nikoho nevšimala, popspíchala skrze ulice sem tam, za bránu, okolo mostu vpravo na břeh, a neohlídnouc se více na svět, skočila do řeky.

Na tom místě však nebyla řeka právě tuze hluboká, blízko byl přístav lodí a právě stáli dva muži v loďce, někam se chystající; než tedy vlny Barušku do velkého proudu odnesly, muži s loďkou připlouli a ven ji vytáhli a navzdor jejímu zpečování na břeh vynesli. Okoljdoucí se zastavili, rybáři se sběhli a tu jeden z nich povídá: „Ah to jedna z nevěstek, co včera sebrali.“ „Probůh,“ vzkřikla Baruška, „tak mne nejmenujte, já jsem nevinná“, a vytrhnouc se jim, obrátila se zase k řece; ale bolest ji přemohla, nohy jí klesly a ve mdlobách padla do náručí rybáře.

Poslední její zoufalé vykřiknutí zaslechla paní, která právě okolo jela; poručila zastavit a ptala se, co tu se stalo; slyšíc pak, jak a co se přihodilo, slezla hned s vozu a poručila rybářům, aby děvče šetrně do vozu položili, a když to učinili, poděkovala jim, vstoupila do vozu a jela rychle k městu. „Když člověku nejhuř, Bůh je nejbliž, do lepších rukou se ubohá dostati nemohla“, řekl starý rybář, dívaje se za vozem.

A kdo byla ta paní vznešené postavy a milého pohledu, v jejímž náručí se Baruška probudila ze mdloby? – Kdo by se v bohatších třídách obecnstva na ni ptal, bylo by se mu řeklo: že je paní Milinská bohatá vdova, bez dětí, že je moudrá, neúhonné pověsti, že požívá ve městě všeobecné vážnosti, ale že je podivínka. Kdo by se ale odvážil vkročiti do těch chudobných chatrčí a ptal se na ni, tomu by se řeklo: „My víme o ní tolik, že je naší matkou a že jí denně sta srdcí žehná. Nikoho nepustí bez pomoci, bez rady, ona je náš anděl strážce.“ – To samé pomyslíla si Baruška, když ze mdloby procitla a vedle sebe v kočáře paní viděla, jejíž pohled pln něhoty a dobroty soucitně na ní spočíval; ne-

věděla, je-li to skutečnost či pouze sen. Paní Milinská vzala ji za ruku a lahodným svým hlasem pravila: „Utěš se, ubohá; jsi-li vskutku nevinná, budu ti matkou a zastanu se tebe; jsi-li padlá a chceš se polepšit, chci ti podati ruku a být ti podporou ve všem.“ „O bože,“ zvolala Baruška a padla na kolena, „já pochybovala o tobě, že jsi spravedlivý, a ty mi posíláš anděla svého!“ i líbala ruce dobré paní a kropila slzami. Paní shýbla se k ní, políbila ji v čelo a dvě slze padly na černé vrkoče Baruščiny. Kočár zastavil u pěkného domu.

Příběhlo několik děvčat, pomohly Barušce přes schody a na poručení panino hned ji dovedly do zvláštního pokoje, převlékly do čistého prádla a do lože položily. Paní také hned poslala pro svého domovního lékaře, neboť byla pozorovala, že Barušku horkost a zima drobí; potom odstranila děvčata z pokoje, posadila se u lože Baruščina, a vezmouc ruku její do svých, ptala se s laskavou šetrností, co zavdalo příčinu k činu, jakého se chtěla dopustit. — Baruška upřímně se vyzpovídala své dobroditelkyni ze všeho, ani tu nejtajnější myšlenku před ní neukryla a paní Milinská byla příliš dobrá znatelka lidí, by neviděla, že tvář ta nevinná nelže. Děkovala dvojnásobně Bohu, že se právě na břehu trefila; napomínala Barušku k pokoji, těšila slovy laskavými, že se to všecko zase dá napravit, aby jen důvěřovala v Boha. Slova taková byla pro duši rozbolestněnou hojícím balzámem; ukrutná tíže, která srdce panské ustavičně svírala, ulevila. Konečně umdlena na těle i na duši, usnula; ale spánek její byl pln divokých snů, a když lékař přišel, viděl, že tu silná zimnice a že se co obávati, by horká nemoc nenásledovala. Obávání lékařovo nebylo marné; Baruška vskutku padla do horké nemoci. Vlastní matka nemohla by jí lépe obsluhovati, než to paní Milinská činila. První dni přišla Barušku navštívit Kačenka; byla se dověděla, jaké neštěstí přítelkyni potkalo,

a tu hned pátrala, kde je, až se doptala. Paní Milinská jí všecko vypravovala, jak jí byla Baruška pověděla, a Kačenka hrozně plakala a přiznala se, že vlastně ona původkyně všeho, poněvadž Barušku k tomu přemlouvala známého si najít, a že jí k tomu Lesenskému říkajíc donutila; dělala si tak trpké předhůzky, že jí musela paní Milinská těšiti, ač by jí ráda byla také trochu pokárala. — Paní Milinská ráda by tomu bývala, kdyby Baruška, až by se zase uzdravila, na krátký čas opět do předešlé služby vstoupila; právě jen pro lidi. Šla tedy k paní Slavičkové, by poznala její smýšlení, a zdali by i ona starati se chtěla o uhájení cti děvčete nevinně potupeného; domnívala se, že to tím spíše udělá, že je Baruška příbuzná manželova. — Ale velmi se zklamala; paní tato o Barušce ani slyšet nechtěla a vyjádřila se krátce, ať je Baruška vinna nebo nevinná, že přece je veřejně zostuzena, a s takovou osobou že ona svůj dům špiniti nechce. Paní Milinská viděla, že by marně se namáhala čeho dokazovati, mlčela tedy, a přijmouc Baruščiny věci a list, který byl Lesenský z vězení poslal, jela domů. Baruška ač byla volná ve všem řídit se dle rady paní Milinské, nicméně přece jen s hrůzou pomýšlela na to, až zase přijde do společnosti té kojné a kuchařky a jejich úšklebky slyšeti bude; protož byla ráda, když se paní Milinská vrátila a řekla, že nepůjde k tetě. Když list od Lesenského jí dávala, přelítl lehký růměnc bledé tváře, ale nevzala jej, nýbrž prosila paní Milinskou, by ho sama přečetla, a tím dala nejlepší svědectví, že má čisté svědomí. List zněl takto: „K tvému milostiplnému srdci, ubohá, nešťastná panno, se utíkám a na kolenou Tě prosím: nezlořeč mně, hříšníku nehodnému! Prohřešil jsem se velice proti Tobě, trpím však za to muka, jakých Ty neznáš. Tvoji bolest oslazuje vědomí, že nevinně trpíš, mně však útěcha ta chybí a červ zlého svědomí ustavičně mě hlodá.

Jediná utěšující myšlenka je ta, že jsem se všemožně při-

činil zachrániti tvou čest, že jsem hotov byl život nasadit. Nechci čin svůj jinak líčiti před Tebou, přeju si jen, bys i Ty dobrotivě na to pomýšlela, opovržení a nenávisť, kterou v srdci svém jistě ku mně máš, přemohla a k návrhu mému laskavě přisvědčila. – Jediný prostředek, čest tvoji Ti navrátit, zdá se mi být ten, když dovolíš, bych veřejně směl Tě za *moji nevěstu* prohlásit. Ačkoliv já sám sebou opovrhnuju, vím přece, že u veřejnosti vážen jsem a nikomu že nenapadne, děvče bezectné že bych nevěstou nazvati chtěl veřejně. Protož neodvracuj se s opovržením a přijmi návrh můj. – Cítím to, že nejsem ruky tvé hoden, a protož dokládám, přijmutím návrhu toho že nebudeš nikterak poutána; Tys svobodná a v tvé moci jediné jest zničití aneb ustáliti svazek ten. Smím říci, co bych já si přál? – Věz tedy, že ustavičně, bdě sně, před sebou vidím postavu andělskou, s jejíž tváře září čistota duše a nevyslovná něhota. Anděl ten ukazuje mi ráj, plný blaženosti a klidu, a sotva zatoužím po něm a chtěl bych vkročit, bránu přede mnou zavírá a přísným hlasem volá: „Zpátky! Drzá tvá ruka chtěla zničit ráj tento, protož nemáš jeho blažnosti okusit!“ – A ten anděl jsi Ty, panno čistá! Prosím Tě, odpověz mi záhy; navrať poněkud jen pokoj rozbouřené duši mé a řekni, že jsi neuzavřela srdce svého přede mnou navždy, že budu moct časem odpuštění tvého dosáhnouti. S nejhlubší úctou atd.“ – Baruška plakala; sama psát ještě nemohla, ale paní Milinská se nabídlá, že odpoví, a hned také sedla ke stolku a psala následující lístek: „Pane! Když jsem před několika dněma okolo přístavu jela, rybáři právě z vln vytáhli děvče, které ze zoufalství svůj život ukončit chtělo. Není-li pravda, že tušíte, kdo bylo to děvče? – Proto také nechci podrobným vypravováním srdce Vaše rozrývat, jen to vězte, že jsem vzala ubohou k sobě a že jí chci býti matkou. Následkem neštěstí svého padla do nemoci, z níž však doufám brzy vyvázne po-

mocí své silné povahy a lékařskou.² Nemůže sama na Váš list odpověditi. Návrh Váš přijímá, což i za moudré uznávám; jestli však zasnoubení to časem v stálý sňatek proměnití by chtěla, to zodpověditi nyní nemůže, kde tolik rozličných a odporujících si citů duší její zmítá. Jestli mne známost ženského srdce neklame, a myslím, že dokonce u Barušky klamu se nemusím báti, jejíž tvář nejčistší zrcadlo duše, – tedy mohu Vás ubezpečiti, že svazek ten blahodějně na poklid duše její působiti bude. Jen od Vás závisí konečné zapomenutí všeho, jediné od Vás závisí proměna anděla přísného, kárajícího v anděla míru a lásky. Rozmyslete si slova moje dobře, a setrváte-li, úctu svoji Vám neodepřu.“ –

Odpověď Lesenského paní Milinské a Barušce byla plná litosti a vroucích díků; od toho dne dostávala Baruška denně list a denně paní Milinská odpovídala. Listy ty účinkovaly lépe než léky; Baruška se včihledě lepšila, a první den když vstala, obdržel Lesenský od ní lístek, kde mu takto píše: „Pane Lesenský! – Nemějte za zlé, že Vám tak a nejinak píšu; jsme sice zasnoubení, ale ten náš stav je tak podivný, že si netroufám jinak Vás nazvat. Vy ovšem píšete, že mne milujete, ale já si to vykládám jen za zdvořilost a šetrnost, nechcete mně zrovna říci: „Já se s tebou sice zasnoubil, ale ženou mou být nemůžeš“. Tak si to vykládám; necht je tomu ale jakkoliv, Vy jste se po celý ten čas tak upřímně a přátelsky ke mně choval, že bych zlomyslná být musela, nesplatiti Vám stejným přátelstvím. Vímt to ze zkušenosti, jak milé opuštěnému bývá laskavé slovo; a Vy jste nyní opuštěn a trpíte a to pro mě, a přece nikdy ani slovíčkem se nezmíňujete o sobě; vždy jen o mě se staráte a já bych přece tak ráda věděla, co děláte v tom

² Ačkoliv dobré svědomí útěchou a podporou bývá v neštěstí, nicméně se stává, že vinný hanbu svou snáší, kdežto nevinný pod tíží její klesá.

vězení a jak se Vám vede. – Proším Vás, vypíšte mi to všechno, jen o sobě píšete. U mě bohudíky trápení pomínulo, jsem zdravá už, lidé mě milují a mají útrpnost se mnou a hřeší jedině na surové biřiče a na Vás. Neráda to píšu, ale tajiti to také nechci; když to slyším, vždycky mě píchne v srdci, bolí mne, že se Vás nemohu zastati; onehdy chtěla jsem již říci: „Nemluvte tak, on je můj ženich!“, ale zase hned jsem se zarazila, myslíc, že to přece není pravda. – Slyším paní Milinskou, musím přestatí. –

Jaký to anděl, ta matka moje, vždycky si myslím, že se dívám na obraz rodičky Boží v velkém chrámu Páně, když se jí do těch milostných očí podívám. Když jsem prve přestala, bylo to ovšem ode mě neupřímné, ale bála jsem se, že by lecco namítala, že se to nesluší; neboť zde ve městě mají lidé mnoho za neslušné, co já mám za věc přirozenou; a tak naopak mám za neslušné, nač se zde nikdo neohlédá; ale můj bože, já jsem sprosté děvče. – Ač je paní Milinská lepší než všechny ostatní, přece netroufala jsem si jí to říci, by mi nezbraňovala, a tenkrát bych jí byla nemohla poslechnouti. Já se jí ale tak lekla, že jsem v zmatečnosti kalamář převrhla na podlahu a tím do větších ještě rozpaků přišla; ale ona, jako by se nic nestalo, přívětivě se na mě podívala a ptala se: „Proč se lekáš? – Píšeš svému ženichu?“ – a když viděla, že jsem se začervenala, smála se a doložila: „Pozdravuj ho ode mě, a že mu vzkazuju, proctví mé že se uskutečňuje.“ – Já nevím, co tím chtěla říci. – Začala jsem jí prositi, aby odpustila, že jsem jí neřekla; ale ona řeč moji přetrhla slovy: „Píš ty, kdy a co chceš; co si píše ženich a nevěsta, to nemá třetí věděti; ale,“ doložila s úsměchem, „nadpis toho listu bych ráda viděla, chceš-li mi ho ukázat.“ – Co bych jí odepřít mohla? „Nadpis zní velmi chladně“, řekla přehlídnouc první slova, – „přála bych, abys podpis jinak napsala, tak asi: tvá tě milující nevěsta.“ – S pláčem padla jsem jí okolo krku a

svěřila jsem jí, že nevěřím Vaší lásce. „Zdaž bych ti k tomu, dcero, radila, kdybych nebyla poznala, že tě Lesenský opravdu miluje; jen tak piš.“ Odešla a já se cítím povinována Vám rozhovor náš vypsatí a ptátí se Vás, jestli měla matka má pravdu, že mne milujete? – Jen si to dobře rozmyslete a řekněte mi úmysl svůj beze všech ohledů a ostýchání, tolik bolestí neutrpím při tom, jako kdybych viděla později lásku Vaši prchati. Jestli ale vskutku myslíte, že Vás mohu učinit šťastného, tedy řeknu upřímným a vroucím citem: chci být tvá B.“ –

Odpověď Lesenského byla výraz nejvroucnější lásky, a když po několika dnech paní Milinská s Baruškou do vězení šla Lesenského navštívití, potvrdili milenci vroucnými slovy a ještě vroucnějším políbením svazek věrné lásky. Musila paní Milinská několikrát k odchodu napomínati, než se rozešli, a Baruška byla velmi smutná a zarmoucená, že musí Vojtěch ustavičně ještě ve vězení zůstatí.

Paní Milinská nestarala se pouze o to, by dobré jméno Barušky jen ve městě ke cti opět došlo, ona psala i otci a vymohla Barušce odpuštění a smíření. – Jakmile se tedy uzdravila, pospíchala domů, ačkoliv jí loučení se od matky a milence dost bolestné bylo. Otec přijal jí sice dost srdečně, ale nemohl utajit výčitku trpkou, že se neopatrně chovala. – Vida ale, že se Barušce oči zalily, mlčel a nic více neříkal; to však dobře pozorovala, že ho to bolí, nemoha jí nazývati svou jedinou chloubou. – I sousedé se chovali k ní zcela jinak, mnozí ovšem měli útrpnost s její mladostí a nezkušeností, mnozí měli nad jejím pokořením radost, přáli jí to, ale nejpohrdlivěji a nejúšklebněji chovali se k ní ti mladíci, kterým byla dala košem. – Kdyby se byla Baruška s některým sobě rovným vesničanem vskutku toho dopustila, začež děvče svobodné od světa pohaněno bývá, nebyli by jí sprostí vesničané tak dokonce za zlé po-

kládali; za takový přestupek by byla dosáhla snad i odpuštění; ale čin, o němž se povídalo, že se ho dopustila, byl v očích každého zahození se a takové děvče špatné je opovržení hodné. Jediný byl mezi všemi, který věřil na nevinnost Barušky; a právě nyní, kde byla ode všech zneuznaná a osamotnělá, lásku a úctu svou tím ji hleděl dokázati, že ji požádal za manželku. Byl to syn sousedův, který dávno už Barušku miloval, ale o lásku její se ucházeti nechtěl – z té příčiny, že byl chudší než ona. Baruška ale vždy ho vyznamenávala přede všemi jinými, poněvadž znala jeho dobré vlastnosti a šlechetné srdce. Její srdečná upřímnost a přívětivost dodala mu nyní smělosti; ale Baruška, ač uznávala šlechetnost jeho, přece návrh jeho nepřijala, pravíc, že je nevěstou jiného. Jaroše zabolelo srdce, ale přátelství dobré dívky ho potěšilo a brzy se jí podařilo seznámiti ho s hezkou a hodnou děvčicí, o které jí dávno známo bylo, že Jaroše miluje. Tím získala si i přítelkyni upřímnou a vidouc, že párek den ode dne více k sobě lne a šťastnějším se stává, i to blažené vědomí, že učinila dobrý skutek. Tiše žila ve své domácnosti, nikam nechodila a také se nestarala o úsudky světa; péče její jediná byla o dům a otce, těšila se, když byl spokojen, a každý srdečnější pohled přijímala s vděčností. Jediná však její blaženost spočívala v lásce Vojtěcha a bolest její byla ta, věděti ho posud uvězněného. Nejlépe když podáme dva listy milenců, by každý nahlédnouti mohl v tajné skrytosti jejich srdcí. Baruška odbyvši si domácí práci sedá ke stolku, a když všecko vůkol ní spí, píše Vojtěchu svému takto: „Vroucně milovaný můj Vojtěchu! – Já dávno už nepochybuju o tvé lásce, ale přece mě to těší, když mi to vždy a vždy opakuješ; to ujišťování, že mne věčně milovati budeš, bys ale neměl přidávat; mně se zdá, že to nestojí ani v tvé moci a že já musím k tomu přispěti, by se tak stalo. – Když tak myslím, tu mne vždy pojímá strach, jestli kdy dostojím

duchu tvému; ach vůli mám pevnou, jen jestli rozumu dostačí ke všemu tomu, čeho potřeba mi bude se naučiti. Co se však lásky týká, o Vojtěchu, to si troufám směle říci, že tě tak nikdo nemůže milovati jako já. Tys má jediná radost a v tvé lásce hledám blaženost celé své budoucnosti. – Nyní ti musím popsat, jakou radost jsi nám způsobil tvým milým darem; když jsem četla, že mi posel přinese „nástiny“, myslila jsem si, co to asi bude, ačkoliv jsem od tebe neočekávala nic, co by krásné nebylo. – Nemohla jsem se posla druhý den dočkati a na hodinu cesty jsem mu běžela naproti; vy jste divní lidičky v tom městě, všemu dáváte jiná jména než my zde. Rozdělám bedničku a hle, vidím, že ty nástiny jsou obrazy. Ale jaké to pěkné obrazy! Když jsem všechny ty děje svého posledního pobytí ve městě tak živě před sebou spatřila, nemohla jsem se zdržeti pláče a honem zašla jsem dále do lesa, aby posel neviděl moje slze. Několik slzí uronila jsem bolestí, to je pravda, napadla mi opuštěnost moje a zoufalství; ale hned zase viděla jsem před sebou dobrou paní Milinskou, tebe, a jak mi za to krátké utrpení ustavičnou nyní radost činíš a činiti zamýšlíš; a to jsem věru jen radostí plakala; prosím tě, nehněvej se proto na mne, ale já jsem se nemohla přemoci. Když jsem přišla domů, tu nastala druhá radost s otcem! Ty, Vojtěchu, jsi ale také malíř, ty vmaluješ do každé té tváře i srdce i všecky ty myšlénky! – To je zcela něco jiného než obraz našeho rychtáře s bradavicí na nose, který maloval jeden Italán, za tři tolary. Sousedé sice vesměs obraz chválili, že prý podle té bradavice hned každý rychtáře pozná, ale mně by se byl právě lépe líbil, kdyby ho byl z druhé strany vymaloval, kde nemá bradavici, to by ho snad ale byl nikdo nepoznal! – Otec ukázal tvé obrazy naší paní hraběnce, která obrazům rozumí, a pomysli si, ona dávala za jeden dvacet dukátů! – „Za ty peníze“, řekl si otec, „dostal bych nejpěknější krávu.“ – Tu teprv

on koukal, poznávaje cenu tvé umělosti, a láska k tobě vzrůstala jako travička po teplém dešti. Paní hraběnka by mně ale mohla podávati celý statek, já bych jí ani jeden nedala! – Dar od tebe sebe menší má pro mne více ceny než všechny ty šperky paní hraběnky. – Ten samý večer mne otec po prvé, co jsem doma, vroucně k sobě přivinul a jaksi s radostí na mě se zahleděl – ach za tu radost jen tvým obrazům děkuju; – neboť ti to teď mohu povědít, že on se na mě ještě vždy hněval a rád by viděl byl, kdybych si vzala bohatého rychtáře syna – proto také s mrzutostí hledíval, když jsem tobě psávala. To ale povídal mi: „Baruško, až budeš psát panu Vojtěchovi, pozdravuj ho i ode mě srdečně, a že i já mu odpouštím; neboť že i jinak musí být řádný hoch, je vidět.“ – Doložil a odešel. Já ale s radostí nevyslovnou ti to píšu. – Chtěl vzítí mermomocí všechny ty obrazy do hospody, by se s tebou pochlubil, ale já to nemám ráda, když se ustavičně jen o nás mluví; pročež jsem mu to vymluvila. A ještě za jednu radost ti musím děkovati; tedy matku Milinskou maluješ, jak mne našla, – a sebe maluješ a mě, – ach já se těším ovšem, zvláště na tvou podobiznu, ale ten první obraz bude mi nejmilejší. – Já dávno už přemýšlela, čím bych jí mohla vděčnou lásku svou nejlépe dokázati, a hle, tys myšlénky mé uhodl. Jen ji vymaluj hodně krásnou. Dostaneš za to políbení, jaké nikdo ještě nedostal! Mne ale nepředstavuj si tuze hezkou: já si vždy myslím, že ty mě vidíš v duchu nějak krásnější a potom že se zmylíš. – Jaký to dlouhý list, a kdybych ti měla vypsati, jak často na tebe myslívám a jak tě miluju – nestačil by stokrát delší. Jen měj strpení s mou neumělostí a odpusť ty chyby; – já si myslím, až budu tvá, že hned budu míti více rozumu, mně se už teď zdá, že to s tím psaním jde lépe. Ach jenom kdybys už byl na svobodě, to mě nejvíce trápí. Buď mi zdrav! – Tvá *Baruška*“

Na to jí Vojtěch odpověděl: „Ty milá, rozkošná milenko má! Omlouváš se, že píšeš neuměle, prostě, a tvé písmo je jasné, jako tvé oko krystalové, skrze něž vidět jako skrze hladinu vodní, až na dno srdce tvého, kde leží také poklady jako tam – láska, věrnost, něžnost, hluboký cit pro všechno krásné a dobré. Já dobydu těch pokladů, vytřídím to zlato a vyleštím ty drahé kameny a ty budeš mojí chloubou, jako nyní už jsi mou blažeností. Vid' že i tobě květina ta, kterou sama si vypěstuješ, milejší je než ta, kterou od zahradníka si koupíš? Nuže jestli se mnou se srovnáváš, nepochybuju déle na stálosti mé lásky a nemluv mi o své neumělosti; čím jsem se já kolik let namahal, to ty pochopíš za několik hodin. Spolu se budeme učit, spolu se více a více zdokonalovati a kráčet za vzorem krásným. Má drahá, s tou učeností je to někdy velmi liché a ten nejucenější člověk, je-li poctivý, poví ti, že neví mnoho. – Obraz paní Milinské jsem dohotovil a poslal do umělecké výstavy; i naše podobizny. – Ačkoliv jsem si myslel, že se líbiti budou, přece mi nikdy nenapadlo, že bych dostal první odměnu mezi tolika sty obrazů. A hle, ono se to stalo a nyní dostávám ve vězení práci za práci, že bych měl na dlouhý čas co dělati. Diví se také mnozí z mých známých mému rychlému pokroku, ale já si myslím na tebe a nechám je hádati. Tvé políbení mne zasvětilo teprv, tvá láska je mi podnětem k pilnosti. Jindy jsem se vymlouval, že nejsem v takovém rozpoložení ducha, kde bych s to byl čeho vytvořiti, a v lenivé nečinnosti promarnil jsem celé dni, nyní ale nahlídl jsem, že byt' i nebyl člověk schopen v každé době k tvoření, přece ani chvíle zmařiti nemá zdokonalování se, a to může jen prací a vytrvalostí. Tak se mi stalo vězení školou a nestýská se mi v něm dokonce, co mi svou láskou každou hodinu mého živobytí oslazuješ; chtěl bych více trpěti, abych si tě úplně zasloužil! – Za obraz paní Milinské dostanu tedy to příslibené divotvorné

políbení? – Až otec uvidí tvůj obraz, zajisté vzroste jeho láska ještě výše, z čehož se já nejvíce těšiti budu. – Myslím, abychom mu své podobizny nechali pro milé upamatování, až mu tě odvedu, ty má rozmilá! – Však já si tě ještě několikrát vyobrazím, a bude-li tě to těšit, i sebe; co se týká slova „nástiny“, říká se to proto, že to jsou obrazy jen v lehkých obrysech podané, jakoby nastíněné, ale obrazy ty, co nyní dostaneš, jsou důkladně a s pilností vypracované a promyšlené obrazy. – Moje pře je nyní odkázána k porotnímu soudu a nanejdéle za měsíc přijde k vyjednání; můj zástupce myslí, že budu za nevinného uznán, a kdyby se tak nestalo, že dosáhnu svobodu v cestě milosti, zvlášt' nyní, kde jsem si známějšího jména získal. Nejvíce mě bolí, že ty, Barunko, se budeš musiti postaviti před soud a tu u veřejnosti opakovati, co bych já rád z duše tvé na věky vymazal. Ach, co jsi už pro mne utrpěla a do jakých neszází ještě i teď přicházíš kvůli mně. Ale tys vtělená dobrota, duše tvá nezná, co to je nenávisť, hněv; ty mne nehodného, který jsem ti tak ublížil, ještě lituješ, těšíš a vězení mé oslazuješ láskou. Kloním hluboce před tebou, ty anděli, čelo své a líbám vroucně dobrotivou tvou ruku. –

Vojtěch

Pře Lesenského vzbudila u obyvatelstva všeobecného účastenství a na den soudu byla síň plna lidu; všech zraky obracely se s soucitem na krásné postavy obou milenců a každý přál jim dobrého zdaru. Když zástupce Vojtěchův mluvití začal, nastalo hluboké ticho; s celým ohněm šlechtného srdce zastával svého svěřence, a nejedno oko zalilo se při jeho řeči slzou soucitnou. Co se týkalo vzpoury, kteréž se dopustil Vojtěch proti úředníku, líčil zástupce ne co vzpouru proti zákonu, nýbrž co nutné zastání proti překročení zákona a proti přechmatu, kterého se onen úředník proti děvčeti dopustil. Potom vzbudil cit porotců (mezi

nimiž i několik venkovanů sedělo, kteří lépe než kdo jiný nezkušenost děvčete pochopovali) líčením stavu opuštěného, nezkušeného děvčete a tklivými slovy dokazoval její nevinnost a čistotu duše a na důkaz použil i listů, které Baruška Vojtěchovi psala. „A byt by“, končil svou řeč, „Vojtěch Lesenský posud ještě, kde už tolik utrpěl spolu s milenkou, a dvojnásobně, neboť jej svědomí trápilo, žetě jeho lehkomyšlnost vinna všech bolestí – byt i posud viny té prost nebyl, tedy nesmíte, pánové, zapomenout, že ne pro tuto vinu zde stojí, nýbrž proto, že chtěl hřích, kterého se proti nevinnosti děvčete dopustil, napravit, že chtěl vinu smýti a čest i nevinnost obhájit. Mnohý z vás, pánové, je otcem, má snad též mladé, nezkušené dcery, které by snadno do takové případnosti přijítí mohly jako tato panna; řekněte, pánové, zdali byste mohli nad mužem, který by čest dítěte vašeho životem bránil, ‚vinen‘ vyřknouti? – Doufám a důvěřuju se, že spravedlivě souditi budete.“

Nato ještě rokovalo se a konečně předseda předložil porotě dvě otázky. „Předně: jest-li Vojtěch Lesenský tím vinen, že zbrání v ruce úředníkovu se protivil. Za druhé pak: jest-li tím vinen, že se mu protivil s tím úmyslem, by mu u konání úřední povinnosti překazil. Odpoví-li se na první otázku „ne“, odpadá druhá otázka sama sebou.“

Porota odstoupila do vedlejšího pokoje k usrozumění výroku; soud též odstoupil; stráž postavila se před dvéře. – Zanedlouho zazvoní porota, soud opět zasedne; hluboké ticho. První porotce předstoupí, položí pravici na srdce a oznamuje hlasem vážným výrok porotců: Na mou čest a svědomí, před Bohem a před lidmi výpověď porotců jest na první otázku: „Ano!“, na druhou otázku: „Ne!“ Při pronesení první odpovědi: „Ano!“ vše úzkostí trnulo; při vyslovení však druhé odpovědi: „Ne!“ hluboké vzdychnutí v celém shromáždění srdcím odlevalo.

Hlasité jásaní znělo síní až na ulici – a Baruška radostí div neomdlela. Předseda oznámil Vojtěchovi, že svoboděn jest, zábradlí se otevřelo a milenci si byli v náručí.

Za několik měsíců slavila se v rodišti Baruščiném hlučná svatba – velmi hlučná, nikdo podobnou tam nepamatoval; Baruška a Vojtěch nepřáli tomu hřmotnému veselí, oni by raději byli sňatek svůj v svaté tichosti slavili; ale starý tatík tomu dokonce nechtěl připustiti; byl příliš marný, než aby se nebyl pochlubil s panem zetěm a krásnou svou dcerou. Paní Milínská byla ovšem první při svatbě; ale mnoho vznešených osob z města bylo přítomno zasnoubení tomu. Za několik dní po svatbě odebrali se mladí manželé do Říma. – Nezklamali se v sobě, Baruščin bystrý duch, vtip a vědomilství činily učení snadné. Den co den se více zdokonalovala a zušlechtovala; obapolná láska a úcta byla jim podnětem ke všemu, co krásné a dobré. – Pak se stala záhy paní Lesenská okrasou těch nejvznešenějších společností, jako byla dříve okrasou venkovské osady, a co se každému na ní nejkrásnější zdálo, bylo to prostomilé, srdečné chování se, ta něžnost a dobrotivost, která z tváře její zářila. – Jen ty hrdé bezsrdečné paničky nezvaly ji rády do svých spolků, a to proto, že nemohla tiše snésti zlořečení jejich na čeládku. Tu vždy řekla: „Milujte je, ujměte se jich ubohých, nestavte se tak vysoko nad ně a nešlapejte je nohama jako otroky; důvěřujte jim; poučujte je a budete vidět, že dobrou budete mít čeládku. My se svou vždy žijem v dobrém srozumění; nepovažujem je ovšem za nižší sebe, u jednoho stolu jíme, hovoříme s nimi, ptáme se, kde čí chybí, vyslycháme jich stesky a boly, pomáháme, kde můžeme, a tím získáme více než vy přísností!“ Ale tomu nechtěly paničky rozuměti, to že musí mít čeledín úctu před pánem, že by to bylo proti všemu pořádku, ale tu odpovídala paní Lesenská: „Úcta nezíská

se hrdostí, nýbrž láskou!“ – Nejednou dávala příklad z vlastní zkušenosti, když i ona sloužila; nestyděla se nikdy za to, jako jiné hloupé to dělají, a přece si jí každý vážil a ctil ji. – Když se z Říma vrátili, přinesla Baruška dědečkovi k potěšení živý obrázek.

16 M. 1964

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek čtvrtý

POVÍDKY

I

Vydal Československý spisovatel v Praze r. 1951 za redakce Ústavu pro českou literaturu České akademie věd a umění. K vydání připravila Zdeňka Havránková a Felicitas Wünschová za odborně jazykové spolupráce Bohuslava Havránka. Typografickou úpravu, obálku a vazbu navrhl František Muzika. Šéfredaktor František Kautman. Odpovědný redaktor a korektor Ladislav Fikar. Technický redaktor Antonín Dvořák.

30113-476-52. 860/50/III.-172-1¹/₆. Sazba 7.11.1950, tisk 15.2.1951, plán. archů 15, 5, autor. a. 11, 8, vydav. a. 12, papír 84/106, 80 gr., 221-10. 1. vydání, náklad 20.000 výtisků.
Vytiskl Orbis 01 v Praze písmem Fournier.

CENA BROŽ. 26 KČS, VÁZ. 51 KČS